

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste Instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Kelly Reisbich

INIMKAUBANDUS ALAEALISTE SUHTES:

KOHTUTOIMIKUTE ANALÜÜS

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Simone Eelmaa, MA

Tartu 2022

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et olen käesoleva bakalaureusetöö koostanud iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Kelly Reibich 23.05.2022

HUMAN TRAFFICKING OF CHILDREN: ANALYSIS OF SEALED COURT DOCUMENTS

The most common forms of human trafficking worldwide are sexual exploitation, forced labour and coercion to commit criminal acts. One third of all of the identified victims are children. Main forms of human trafficking of children are sexual exploitation and forced labour. Out of all sexual exploitation victims 50 per cent are minors between the ages of 15-to-17 years (UNODC, 2020). Children are extremely vulnerable because of their lack of life experience and developmental level (Miller-Perrin and Wurtele, 2017).

Approximately half of all human trafficking crimes are related to sexual exploitation and according to the 2018 statistics of crime in Estonia, the exploitation of minors for the purpose of human trafficking forms 61% of all crimes related to human trafficking (i.e., including adults).

The aim of this study is to establish the dynamics of child sexual exploitation crimes of human trafficking in Estonia. For my thesis I used qualitative research methods. This study answers to questions about the social context of these crimes, i.e., including the time and place of the crime, the relationships between the trafficker and the victim and information about the victim's background. The study further looks into the *modus operandi* of these crimes, i.e., the pre-crime events, the recruitment and the exploitation to better understand how human trafficking crimes against children are committed.

Data for analysis was gathered from sealed criminal court records. The study includes seven court cases, four from Tartu County Court and three from Harju County Court. Cases included offence § 175 (human trafficking in children) of the Penal Code. The offences were committed between 2015-2021. All records were sealed to protect the children involved in these cases.

This study is divided into four different chapters. The first chapter gives an overview of the theoretical and empirical knowledge about human trafficking in the world and in Estonia, relevant definitions and also research questions. The second chapter, materials and methods chapter, provides information on how and what was done in the empirical part of the study,

i.e., how the study was designed, how the cases were selected, how the data was gathered, structured and further analysed. The author also writes about ethical considerations regarding data gathering, respecting the privacy of victims and the impact of dealing with sensitive materials. The third chapter looks into all the empirical results of the study. In the final chapter the conclusions and discussion are provided alongside with the author's recommendations and comments.

The results of thesis showed that children are sexually exploited mostly through social media and crimes are mostly non-contact ones. The perpetrator was in every case a stranger and first contact between the victim and the perpetrator took place also through social media. All of the perpetrators had a various number of victims and they committed sexual exploitation crimes over a long period. The relationship between the perpetrator and the victim usually remained good until the victim observed the perpetrators wishes and commands.

As a continuation of this study, it is possible to research about how crimes of sexual exploitation can be prevented by carrying out prevention work in schools and what role social media plays in human trafficking cases.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
1. TÖÖ TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	9
1.1 Mõisted	9
1.2 Inimkaubanduse vormid ja levimus.....	11
1.3 Lastevastaste inimkaubandus kuritegude dünaamika.....	13
1.4 Ohvriks langemise riskitegurid.....	16
1.5 Inimkaubandus Eestis	18
1.6 Probleemiseade ja uurimisküsimused.....	20
2. METOODIKA	22
2.1 Valim	22
2.2 Uurimuse käik.....	24
2.3 Andmete analüüs	25
2.4 Eetilised dilemmad	26
2.5 Eneserefleksioon.....	27
3. TULEMUSED	28
3.1 Sotsiaalne kontekst.....	28
3.1.1 Kuriteo toimepanemise aeg ja koht	28
3.1.2 Toimepanija ja ohvri omavahelised suhted	30
3.1.3 Ohvrite taust	32
3.2 <i>Modus operandi</i>	33
3.2.1 Kuriteole eelnenud sündmused.....	33
3.2.2 Värbamine	36
3.2.3 Ärakasutamine	38
4. JÄRELDUSED JA ARUTELU	41
KOKKUVÕTE	52
KASUTATUD KIRJANDUS	54

SISSEJUHATUS

On ilmselge, et iga laps väärrib turvalist ning väärkohtlemise vaba elu. On teada, et laste vastu suunatud kuriteod takistavad turvalise ja inimväärika lapse- või noorpõlve veetmist. Üheks selliseks kuriteoks võib pidada inimkaubanduse kuritegusid. Inimkaubandust esineb ülemaailmselt ja tõenäoliselt ei eksisteeri riiki, millist inimkaubandus ei puuduta. Inimkaubanduse tagajärjed võivad olla väga tõsised - lisaks füüsilistele ja psühholoogilistele traumadele võivad need lõppeda halvematel juhtudel isegi surmaga. Sageli kasutatakse ära just kõige haavatavamaid inimesi nagu näiteks lapsi.

ÜRO narkootikumide ja kuritegevuse büroo (*United Nations Office On Drugs And Crime* - edaspidi UNODC) järgi teatati 2018. aastal 49 032 inimkaubanduse ohvrist. 2018. aastal tuvastatud ohvritest 46% olid naised, 20% mehed, 19% tüdrukud ning 15% poisid. Levinumateks inimkaubanduse vormideks ülemaailmselt on seksuaalne eksploateerimine, sunnitöö ja kuritegevusele sundimine (UNODC, 2020: 11). Kolmandik ülemaailmselt tuvastatud inimkaubanduse ohvritest on lapsed ning nende peamisteks eksploateerimise vormideks on seksuaalne eksploateerimine ja sunnitöö (UNODC, 2020: 81). 50% kõikidest seksuaalse eksploateerimise ohvritest on keskmiselt vanuses 15-17 (UNODC, 2020: 86). Selline statistika näitab selgelt probleemi ulatust maailmas ning seotust alaealistega.

UNODC andmetest avaldub, et madala elatustasemega regioonides on peamiseks laste eksploateerimise vormiks sunnitöö võrreldes kõrgema elatustasemega piirkondades, kus on selleks seksuaalne eksploateerimine (UNODC, 2020: 81). Laste seksuaalne eksploateerimine võib hõlmata mitmeid majanduslike ärakasutamise vorme nagu näiteks prostitutsioonile sundimine ja pornograafia (Miller-Perrin ja Wurtele: 11). Tegemist on väga tõsiste kuritegudega, mis võivad mõjutada väga tugevalt alaealiste ohvrite edasist elu. Miller-Perrin ja Wurtele (2017) on samuti öelnud, et eksploateerimise ohvriks langemine laste seas on eriti murettekitav nende vanusest tingitud haavatavuse ning eksploateerimisest läbielatud kogemuste mõjust nende edasisele arengule.

Inimkaubanduses kasutavad toimepanijad ohvreid ära 51% juhtudest nende majandusliku seisundi kaudu, 20% ebastabiilse koduse keskkonna tõttu, 13% romantiliste suhete läbi ning

10% juhtudest ohvri immigrandi staatuse pärast (UNODC, 2020: 9). Miller- Perrin ja Wurtele on öelnud, et seni, kuni püsib nõudlus ehk inimesed on nõus maksma laste kuritarvitamise eest on toimepanijad motiveeritud raha pärast lapsi eksploateerima või neid selleks sundima. Hoolimata erinevatest põhjustest, mis võivad ohvriks sattumise riski suurendada võib ohvriks langeda igäüks olenemata nende sotsiaalmajanduslikust taustast, etnilisest või rassilisest päritolust ning perekonnast (McClain ja Garrity, 2011). Siiski püüavad toimepanijad enamasti värvata ohvreid, kes on eelmainitud põhjustel haavatavamad kui ülejäänud noored ja lapsed üldpopulatsioonis (McClain ja Garrity, 2011: 245).

Kriminaalpoliitika sarja 'Kuritegevus Eestis' (2016-2020) andmete kohaselt on peamisteks inimkaubanduse vormideks Eestis võõrtöötajate ära kasutamine, kupeldamine¹ ja tööle sundimine. Ligikaudu pooled kõikidest inimkaubandusega seotud kuritegudest on seksuaalse sisuga ning Kuritegevus Eestis 2018 statistika järgi moodustas alaealiste ära kasutamine inimkaubanduse eesmärgil 2018. aastal 61% kõikidest inimkaubandusega seotud (sh täiskasvanutega toimunud) kuritegudest.

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli välja selgitada, milline on alaealiste suhtes toime pandud inimkaubanduse kuritegude dünaamika Eestis. Töö keskendub seksuaalsele eksploateerimisele, sest valdavalt on Eestis toime pandud inimkaubanduse kuriteod alaealiste vastu seotud just seksuaalse eksploateerimisega (Leps, 2020). Uurimistöö koostamisel kasutan kvalitatiivset uurimismeetodit Tartu Maakohtu ja Harju Maakohtu kinniste kohtutoimikute juhtumite analüüsimisel, et kaardistada alaealiste vastu toime pandud inimkaubanduse kuritegude dünaamika. Uurimistöös kasutatud juhtumid on aset leidnud aastatel 2015-2021.

Uurimistöö esimeses osas toon välja töö teoreetilised ja empiirilised lähtekohad, mis keskenduvad uurimuses kasutatavatele mõistetele, inimkaubanduse vormidele ja levimusele, lastevastaste inimkaubanduskuritegude dünaamikale, ohvriks langemise riskiteguritele ja inimkaubandusele Eestis. Teine peatükk koosneb meetodilisest osast andes ülevaate valimist, andmete kogumisest ja analüüsist, eetilistest dilemmadest ja eneserefleksioonist. Kolmandas

---

¹ Inimkaubanduse selgitava sõnaraamatu (2019) järgi nimetatakse kupeldajaks isikut, kes korraldab prostitutsiooniga tegeleva isiku ja kliendi kohtumise, omab bordelli, juhib tegevust, aitab seal kaasa prostitutsioonile või rendib bordelli pidamiseks ruumi.

peatükis esitan empiirilise uuringu tulemused. Töö viimane ehk neljas peatükk sisaldab järeldusi ja arutelu, minu soovitusi olukorra parandamiseks ja ennetustööks ning kokkuvõtet.

1. TÖÖ TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Mõisted

Inimkaubandus on kuritegu, mille eesmärgiks on inimeste ekspluateerimine toimepanija poolt või selle võimaldamine teistele (Sotsiaalministeeriumi kodulehekül, i.a.). Inimkaubanduse mõiste hõlmab nii siseriikliku kui ka rahvusvahelise mõõtmega kuritegusid. (Sotsiaalministeeriumi kodulehekül, i.a). See tähendab, et inimkaubandus ei pea tingimata toimuma üle riigipiiride, see võib aset leida ka riigisiselt. Inimkaubitsejad kasutavad ohvri meelitamiseks ning tema vastupanu murdmiseks pettust, ähvardusi, füüsilist vägivalda, haavatavat seisundit ja muid meetodeid (Sotsiaalministeeriumi kodulehekül, i.a).

Inimkaubitseja on isik, kes paneb ohvri ärakasutamise eesmärgil toime inimkaubandusega seotud kuritegusid ja kes asetab teise inimese olukorda, kus ta on sunnitud abielluma, töötama tavapäratutel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuriteo või täitma muud vastumeelset kohustust, või hoiab inimest sellises olukorras kas vabaduse võtmisega, vägivallaga, pettusega, kahju tekitamisega ähvardamisega, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatavuse ärakasutamisega (Karistusseadustik, 2022). Inimkaubitseja on samuti isik, kes eelnimetatud olukordadesse asetatud isikut veab, annab üle, saadab, võtab vastu, varjab, majutab, ostab temalt seksi või muul viisil aitab kaasa sunnitud tegevusele (Inimkaubanduse selgitav sõnastik, 2019). Käesolevas töös kasutan lisaks inimkaubitseja terminile sünonüümina ka **toimepanija** ja **kurjategija** mõisteid, millised tähistavad kuriteo toimepannud isikut.

Karistusseadustiku (KarS) § 175 kohaselt on **inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil** noorema kui kaheksateistaastase isiku mõjutamise eest majandusliku kasu saamise eesmärgil või ilma selleta, et ta alustaks või jätkaks prostitutsiooniga või kuritegevusega tegelemist, tavapäratutel tingimustel töötamist, kerjamist või abielluks tahte vastaselt või astuks üles pornograafilises või erootilises etteastes või teoses, samuti noorema kui kaheksateistaastase isiku käesolevas paragrahvis nimetatud tegevusele muul viisil kaasaaitamise eest (Karistusseadustik, 2022).

Laste seksuaalne ärakasutamine on seksuaalse kuritarvitamise vorm, mis hõlmab erinevaid laste vastu suunatud süütegusid nii kontaktse kui mittekontaktse nagu näiteks majandusliku kasu eesmärgil seksuaalne ärakasutamine, interneti teel seksuaalsete pakkumiste tegemine ning laste seksuaalse ärakasutamise materjalide valmistamine või levitamine (Seigfried-Spellar ja Soldino, 2020). **Laste seksuaalne väärkohtlemine** on võimu, seksuaalsete või muude vajaduste rahuldamise eesmärgil toime pandud seksuaalse sisuga kontaktne või mittekontaktne tegevus täiskasvanu või teise lapse poolt, kes vanuse või arengutaseme tõttu on lapsega vastutus-, usaldus- või võimusuhtes (Eelmaa, 2018).

Klimek, 2020 on öelnud, et **Grooming (ingl.k) ehk peibutamine** on strateegia, mille eesmärgiks on lapsega (mõnikord isegi lapse teiste lähedastega, nt vanemate või sõpradega) suhte loomine ja seejärel ette valmistamine lapse seksuaalseks kuritarvitamiseks. *Groomingu* protsess võib ajaliselt varieeruda päevadest lausa aastateni ning see võimaldab toimepanijatel lapsi seksuaalselt ära kasutada, jäädes ise kas märkamatuks või vähendades sel moel vahelejäämise riski märkimisväärselt (Klimek, 2020). *Groomingu* strateegiad võivad olla näiteks suhte teesklemine või abivalmi ja hooliva nõ 'vanema sõbra' teesklemine ning sellised lähenemised võivad tuua kaasa olukorra, kus ohvrid ei märka või ei oska tuvastada, et nendest on saanud ohvrid (Klimek, 2020). Lisaks sellele, et *grooming* lihtsustab ohvritele ligipääsu saamist ja kuritegude toime panemist, toimib *grooming* üldjuhul ka mitmesuunalise toimepanija poolse kaitsestrateegiana vähendades oluliselt vahelejäämise riski (Klimek, 2020).

Värbamiseks nimetatakse inimkaubanduse etappi, kus inimkaubitseja läheneb isikule kui potentsiaalselt sobivale ohvrile (Inimkaubanduse selgitav sõnastik, 2019). Värbamine võib hõlmata ka *groomingu* strateegiaid ja sellega võib kaasneda füüsilist vägivalda, vägivaldaga ähvardamist või vabaduse võtmist, kuid tüüpilisem on ohvri teisest isikust sõltuvuse, abituse või haavatava seisundi ärakasutamine (Inimkaubanduse selgitav sõnastik, 2019). Värbamine toimub mitteametlike ja ametlike võrgustike kaudu, kasutades isiklike suhteid, sotsiaalvõrgustikke ja internetireklaame ning ka tööjõu vahendajate/vahendusfirmade kaudu (Inimkaubanduse selgitav sõnastik, 2019).

Inimkaubanduse selgitava sõnastiku (2019) järgi nimetatakse **prostitutsiooniks** raha või muu hüvitise eest seksuaalse iseloomuga teenuse osutamist. Siiski ei ole alaealiste puhul termini

prostitutsioon kasutamine alati kohane. Arvestada tuleb, et neil ei ole võimalust anda kuriteole nõusolekut ja isegi kui võib tunduda, et alaealisi ei kaasatud vägivalda või sunniga, on tegu siiski kuriteoga. Lisaks sellises vanuses ei mõisteta prostitutsiooni olemust, vahendamise illegaalsust ja selles osalemist. Seega võib sobivamaks terminiks osutada laste seksuaalne eksploateerimine või näiteks prostitutsioonile sundimine, sõltuvalt olukorrast. Kuivõrd käesolevas uuringus on fookus Karistusseadustiku (KarS) § 175 kuriteol (inimkaubandus alaealise suhtes) ning kuriteo koosseis ise juba sisaldab terminit prostitutsioon, olen seda ka käesolevas uuringus siiski mõningal juhul kasutanud. Siiski soovin tähelepanu juhtida sellele, et termini sobivus sõltub kontekstist ja võimalusel tasub seda pigem vältida.

Kontaktne kuritegu on toime pandud füüsilise kontaktina toimepanija ja ohvri vahel. **Mittekontaktseks kuriteoks** nimetatakse seda, kui kuritegu leiab aset ilma toimepanija ja ohvri omavahelise füüsilise kontaktita näiteks sotsiaalmeedia vahendusel.

1.2 Inimkaubanduse vormid ja levimus

Hoolimata sellest, et inimkaubandus jaguneb paljudeks erinevateks vormideks on inimkaubanduse kesketeks elementideks ärakasutamine ja sundimine inimkaubitseja isikliku huvi eesmärgil. Inimkaubanduse selgitavas sõnastikus (2019) on erinevad inimkaubanduse vormid välja toodud järgmiselt:

Inimkaubandus seksuaalse ärakasutamise eesmärgil, mis tähendab inimese panemist olukorda, kus ta on sunnitud tegelema prostitutsiooniga ja samuti noorema kui kaheksateistaastase isiku mõjutamist, et ta alustaks või jätkaks tegelemist prostitutsiooniga või astuks üles pornograafilises või erootilises etteastes või teoses (Inimkaubanduse selgitav sõnastik, 2019). Seksuaalsel eksploateerimisel on erinevaid vorme, ulatudes lapse seksuaalsest väärkohtlemisest otsese prostitutsioonini (Inimkaubanduse selgitav sõnastik, 2019). Põhilised seksuaalse eksploateerimise piirkonnad maailmas on Ameerika, Euroopa ning Ida- Aasia (UNODC, 2020). UNODC (2020) raporti kohaselt on 72% tüdrukutega ja 23% poistega toime pandud inimkaubandus kuritegudest seotud seksuaalse eksploateerimisega.

Inimkaubandust töölase ärakasutamise või sunniviisilise töö eesmärgil nimetatakse inimese asetamist olukorda, kus ta on sunnitud töötama tavapäratutel ning nõuetele mitte vastavatel tingimustel (Inimkaubanduse selgitav sõnastik, 2019). Sunniviisiline töö on mistahes töö või teenus, mida ohver on sunnitud tegema vastu tahtmist (Inimkaubanduse selgitav sõnastik, 2019). Üheks näiteks töölasest ekspluateerimisest on see, kui töötajatele makstakse töötasu allapoole miinimumtasu, nad on sunnitud tegema tasustamata ületunde, elades ja töötades tihti halbades tingimustes, rikkudes seeläbi olemasolevaid tervise- ja ohutuseeskirju (Eelmaa jt, 2019). 2018. aastal olid tuvastatud inimkaubanduse ohvritest 38% töölaseks ekspluateeritud (UNODC, 2020: 11). Töölase ekspluateerimise ohvrid võivad tööl olla näiteks koduabilistena, ehitustöölisena, kaluritena, põllutöötajana, toitlustustöölisena jms (UNODC, 2020).

Inimkaubandus kuriteole sundimise eesmärgil tähendab sunniviisilist kuriteo toimepanemist nagu näiteks taskuvargus, poevargus, identiteedivargus, narkokaubandus jms, mille eesmärgiks on üldiselt saada rahalist kasu (Inimkaubanduse selgitav sõnastik, 2019). Kuriteole sundimise eesmärgil pandi toime 2018. aastal maailmas 6% inimkaubanduse juhtumitest (UNODC, 2020: 11). UNODC, 2020 andmetel on kuriteod, milleks inimkaubanduse ohvreid enim sunnitakse näiteks pisivargused, narkootikumide kasvatamine ning narkootikumide transport ja kaubandus (narkomuulad). Harvematel juhtudel on ohvrid sunnitud osalema tapmistes ja kuritegelikes rühmitustes (UNODC, 2020).

Inimkaubandus sunniviisilise kerjamise eesmärgil on olukord, kus kasutatakse ära ohvri abitust või haavatavust, et sundida teda kerjama (Inimkaubanduse selgitav sõnastik, 2019). Kerjamisest saadud teenistus antakse inimkaubitsejatele ja selle vormi ohvrite vabadus on sageli nii piiratud, et nad ei saa enam otsustada, kas nad tahavad kerjamisega tegeleda või mitte (Inimkaubanduse selgitav sõnastik, 2019). 2018. aasta statistika järgi on 1,5% maailma inimkaubanduse kuritegudest seotud sunniviisilise kerjamisega (UNODC, 2020). UNODC (2020) andmetel on põhilised sunniviisilise kerjamise piirkonnad Lääne- ja Lõuna- Euroopa ning Põhja-Aafrika ning Lähis-Ida. Lisaks organiseeritud kuritegelikele gruppidele võivad sunniviisilisel kerjamisel ekspluateerijateks olla ka lapsevanemad, kes sunnivad enda lapsi kerjamisega tegelema (UNODC, 2020).

1.3 Lastevastaste inimkaubandus kuritegude dünaamika

Ülemaailmse inimkaubanduse andmekeskuse The Counter-Trafficking Data Collaborative (CTDC) 2022 järgi on välja toodud mõjutamise vahenditeks, mida sarnaselt täiskasvanutele laste peal kasutatakse enim psühholoogilist väärkohtlemist ja manipuleerimist, liikumisvabaduse piiramist ja füüsilist vägivalda. Briggs, Simon ja Simonsen (2011) leidsid, et toimepanijad kasutavad interneti vahendina seksuaalsete suhete loomisel alaealistega. Interneti funktsiooniks on ohvri asukoha välja selgitamise lihtsustamine, suhtlemine, suhte loomine (*grooming*) ning kohtumiste korraldamine. CTDC (2022) andmetel on maailmas võrreldes täiskasvanutega, kelle värbajaks on pereliige vaid 9% juhtudest, laste puhul see hinnanguliselt 45% juhtudest. 14% juhtudest on alaealiste vastu suunatud inimkaubandus kuritegudest värbajaks aga sõber, 13% juhtudest romantiline partner ning 36% juhtudest muu inimene (CTDC, 2022).

Internet ja nutiseadmed on muutunud lahutamatuks osaks noorte eludes ning pakuvad kõige laiemat võimalust sotsialiseeruda, mis avaldavad neile potentsiaalselt nii positiivset kui ka negatiivset mõju (El-Asam jt, 2021). Tehnoloogia pakub kohest ühendust ning kurjategijatel on võimalik võtta ühendust mitme ohvriga samal ajal. Samuti pakub see teatud anonüümsust, millega seoses ohvrid ja toimepanijad võivad veebis öelda ja teha asju, mida nad muidu ei teeks. See lihtsustab ka *groomingu* protsessi ning kiirendab toimepanija seksuaalset lähenemist potentsiaalsetele ohvritele (Beckett, Holmes ja Walker, 2017: 16). Quayle jt (2011) on maininud, et seksuaalsete sõnumite saatmise eesmärgiks on julgustada ohvreid seksuaalsetel teemadel vestlema ja uurida laste varasemate seksuaalkogemuste kohta. Probleemkohaks võib olla laste teadmatus sotsiaalmeediasse postitatud informatsiooni ja piltide ohtlikkusest. Osana ohvriga suhte loomisest kohandab toimepanija sageli enda käitumist ja suhtlusstiili, et leida lastega ühine keel ja panna neid mugavalt tundma ning ennast usaldama (Williams, Elliott, ja Beech, 2013).

Ajalise raamistiku osas eksploatatakse seksuaalselt nooremaid ohvreid päevasel ajal, puberteedi eelseid päraslõunal ja õhtusel ajal ning vanemaid lapsi ning noorukeid enamasti õhtusel ja öisel ajal (McKillop jt, 2015). McKillop jt on leidnud, et eksploateerimine toimub 48% 15.00-21.00 vahel, 34% 06.00-15.00 ajal ning 18% juhtudest üleöö vahemikus 21.00-06.00.

Twis, Kirschner ja Greenwood (2021) on märkinud, et alaealised ohvrid meelitati tavaliselt inimkaubandusse läbi vahendaja arvates, et nad nõustuvad prostitutsiooniga tegelema ühise huvi nimel ja piiratud aja vältel. Eelmainitud arvamuse tulemusena uskusid ohvrid, et nad võivad vahendussuhtest ja inimkaubandusest lahkuda kui see ei ole enam vastastikku kasulik. Kuna ohvritel puudub tegelikkuses selline autonoomsus siis ei ole neil reaalset võimalik soovi korral lahkuda. Vahendajad rakendavad ohvrite peal erinevaid mõjutusviise nagu näiteks füüsiline ja vaimne vägivald ning hirmutamise, et hoida neid enda heaks töötamas (Twis, Kirschner ja Greenwood, 2021). Paljudel tüdrukutel kujuneb suhe täiskasvanud mehega, kes neid prostitutsiooniks ette valmistab (Scott ja Skidmore, 2020). See tähendab ohvriga enne tema seksuaalset eksploateerimist seksuaalsuhtesse astumist raha või muude hüvede eest.

Lorenzo-Dus jt (2020) on öelnud, et toimepanijad kasutavad “näilise usalduse” protsessi oma tegeliku eesmärgi varjamiseks. See tähendab, et kui tegelik eesmärk on kaasata ohver seksuaalsetesse tegevustesse, siis toimepanija püüab eelnevalt ehitada üles usaldusel põhinevat suhet ohvriga, millel rõhutakse eelkõige suhte romantilisele või sõprusetüüpi dünaamikale (Lorenzo-Dus jt, 2020). Eelmainitud käitumist viiakse läbi viie erineva strateegia kaudu, milleks on teabe hankimine ja jagamine, tegevuste ja hobide jagamine, tavapärase vestluse arendamine, suhte arendamine ja ohvri kiitmine (Lorenzo-Dus jt, 2020). Lorenzo-Dus jt, (2020) on selgitanud, et teabe hankimine ja jagamine hõlmab ohvri kohta isikliku informatsiooni nagu näiteks vanus ja asukoht välja selgitamist ning tegevuste ja hobide jagamisel kaardistab toimepanija eelkõige, millega ohver vabal ajal tegeleb ja millised on tema huvid. Tavapärase vestluse ja suhte arendamisel räägitakse igapäevastest tegevustest ja toimetustest. Ohvri usalduse ja poolehoiu võitmiseks kiidetakse tihti nende välimust, intelligentsi, ollakse tähelepanelikud ja sõbralikud (Lorenzo-Dus jt, 2020).

Malesky (2007) leidis, et *groomingu* protsess algab sageli enne seda, kui toimepanija potentsiaalse ohvriga üldse ühendust võtab, näiteks jututubades laste profiile uurides üritades läbi selle välja selgitada nii-öelda sobiv ohver. Toimepanijad võivad tähelepanu pöörata näiteks sellele, kui palju on laste profiilidel informatsiooni ja pilte, püüdes seeläbi valida ohvreid, kes võiksid olla rohkem vastuvõtlikud võõra inimesega vestluse alustamisele (Malesky, 2007). Seega lapsed, kellel puudub vanemate järelevalve nende sotsiaalmeedia kontode üle võivad tõenäolisemalt sattuda inimkaubanduse ohvriteks, kujundades eneseteadmata endale sellise

sotsiaalmeedia profiili, millisest toimepanijatelt on kergem leida endale vajalikku informatsiooni.

Beckett, Holmes ja Walker (2017) on maininud, et mõned ohvrid hoiavad toimepanijaga kontakti isegi siis, kui professionaalid või perekond püüavad neid kaitsta. On oluline, et jätkuvat kontakti ei tõlgendataks valesti kui ohvri teadlikku valikut või tekitatud kahju puudumist. Seda peaks vaatama osana komplekssest jõudunaamikast, milline on tavapärase vägivaldsete suhete puhul ning võib olemuselt olla sarnane koduvägivallale (Beckett, Holmes ja Walker, 2017: 15). Seetõttu on oluline, et ohvritega töötaksid ja neid toetaksid eelkõige spetsialistid ja teenusepakkujad, kes on teadlikud inimkaubanduse toimimisest ja selle mõjust kannatanutele.

Laste seksuaalse ärakasutamise tagajärjed on laiaulatuslikud, sügavad ning pikaajalised. Eelkõige kehtib see siis, kui ohvrid ei saa sobivat ning kohest abi ning järjepidevat toetust. Seksuaalse ekspluateerimise ohvrid võivad kannatada mitmesuguste terviseprobleemide käes nagu näiteks füüsilised vigastused, seksuaalsel teel levivad haigused ning pikaajalised günekoloogilised probleemid (Beckett, Holmes ja Walker, 2017). Ohvrid võivad kogeda emotsionaalset traumat ja vaimseid probleeme nagu näiteks depressioon, enesevigastamine, suitsiidsus, post-traumaatiline stressihäire ning lisaks esineb alkoholi ja uimastite kuritarvitamist (Beckett, Holmes ja Walker, 2017). Beckett, Holmes ja Walker (2017) on öelnud, et ohvriks olemine võib mõjutada pikemaajalisi eluvõimalusi, tekitada isolatsiooni perest ja sõpradest, tekitada negatiivseid suhteid ning suurendada riski sattumaks tulevikus uuesti väärkohtlemise ohvriks.

1.4 Ohvriks langemise riskitegurid

Kuigi uuringud näitavad, et teatud tegurid võivad tõsta haavatavust laste seksuaalse ärakasutamise ohvriks sattumisel, ei ole ükski laps ega noor inimene sellise väärkohtlemise eest kaitstud (Beckett, Holmes ja Walker, 2017: 11). Järgnevad mainitud riskitegurid võivad aga riski inimkaubanduse ohvriks sattumisel suurendada.

UNODC, (2020) andmetel on lapsohvrite haavatavus tihti seotud perekondliku taustaga. Väga vaestes kogukondades mängivad sotsiaalmajanduslik olukord ja kultuurilised normid olulist rolli inimkaubanduses lastega (UNODC, 2020). See kehtib eriti laste kohta, kellel on vanematega on halvad suhted, puudub vanemlik hool ning nad elavad vaesemates kogukondades (UNODC, 2020). See tähendab, et erinevates piirkondades on erinevad ekspluateerimise vormid ning ka kõrge elatustasemega piirkondades on siiski võimalus ohvriks sattuda.

Ka Trummal (2003) on välja toonud, et enim on inimkaubandusest ohustatud need alaealised, kes on pärit majanduslikult halvemast ja sotsiaalsete probleemidega keskkonnast ning kellel puudub vanemlik järelevalve ja lähedased suhted enda pereliikmetega. Haavatavamad seksuaalsele ekspluateerimisele on ka lapsed, kes on kogenud varasemalt seksuaalset väärkohtlemist (Swartz, 2014).

2019. aasta uuringus selgus, et ebatervislikud suhted sõprade, perekonna ning kaaslastega võivad viia seksuaalse ekspluateerimiseni (Reed jt, 2019). Reed jt (2019) on maininud, et sageli on eelmainitud suhted koosluses väärkohtlemisega, ebastabiilsuse ja ebavõrdsusega need, mis suurendavad seksuaalse ekspluateerimise ohvriks sattumise võimalust. On välja toodud, et prostitutsiooni ohvrid tunnevad kohustust sellega tegelemise ees, et kindlustada sissetulek või nad on survestatud inimese poolt, kellega neil on lähedane suhe (Reed jt, 2019).

Beckett, Holmes ja Walkeri (2017) on märkinud kõrgendatud haavatavuse tegurid, mis individuaalselt ning kombineeritult võivad tõsta haavatavust seksuaalse ärakasutamise suhtes, milleks on:

- füüsiline puue või õpiraskused;
- asendushooldus;

- varasem hooletusse jätmine või seksuaalse väärkohtlemise kogemus;
- puuduv turvaline kodukeskkond;
- uimastisõltuvus;
- haridusteelt kõrvale jäämine;
- halb suhtlusvõrgustik;
- lein;
- sotsiaalne eraldatus;
- puuduv turvaline keskkond enda seksuaalsuse avastamiseks;
- majanduslik haavatavus;
- kodutus;
- suhtlemine teiste lastega, kes on sattunud seksuaalse ärakasutamise ohvriteks;
- pereliikmed, kes on seotud seksuaalse ekspluateerimisega.

Eelmainitud riskitegurid mängivad ohvriks sattumisel erinevat rolli. Autorite sõnul võib tunduda lapsele, kellel puudub vanemlik hool ja järelevalve ning omavahelised suhted on halvad, et *groomiv* täiskasvanu ekspluateerimise eesmärgil on ainus, kes temast hoolib. Puuduva turvavõrgustiku ja järelevalve puudumisel ei pruugi märgata, et laps käitub teisiti või et tal on tekkinud suhtluspartnerid, kellel ei ole head kavatsused. Usalduslike suhete puudumisel ei ole lapsel julgust vanematele rääkida, kui keegi neile liiga teeb (Beckett, Holmes ja Walker, 2017).

On teada, et lapsed on väga mõjutatavad enda sõpradest ja tutvusringkonnast. Noorukid veedavad palju aega sõpradega väljaspool lapsevanemate vaatevälja. Uues keskkonnas proovivad noorukid erinevaid rolle ja identiteete, otsides seeläbi heakskiitu sõpradelt, kes on eeskujuks (Crosnoe, 2000: 378). Sattudes halba seltskonda võib juhtuda, et sõpradel on ekspluateerimise ohvriks sattumisel roll. Näiteks võivad nad pahaaimamatult kaasata enda sõbra kutsudes neid endaga võõrastega kohtuma või manipuleerib toimepanija ohvreid kaasama ka enda sõpru.

Seksuaalne ekspluateerimine ei toimu kunagi lapse või noorte inimese haavatavuse tõttu. Seksuaalne ärakasutamine esineb põhjusel, et toimepanija on valmis ära kasutama eelmainitud haavatavusi (Beckett, Holmes ja Walker, 2017).

Rimer (2019) on maininud, et internetis levivasse laste seksuaalse eksploateerimise materjali võrreldes reaalse eluga suhtakse leebemalt ning seda peetakse vähem või mitte “tõeliseks”. Materjali suhtutakse justkui ainult piltidesse, mistõttu on raske teadvustada, et tegu on tavaliste lastega ning see tegi nende seksualiseerimise uuringus osalejate sõnul leebemaks.

Eelnevas peatükis nimetatu moodustab inimkaubanduse kuritegudes sotsiaalse konteksti.

1.5 Inimkaubandus Eestis

Kuritegevus Eestis 2016-2020 statistikast tuleb välja, et viimase viie aasta jooksul on esinenud kokku 399 inimkaubandusega seotud kuritegu, millest 53% on lastevastased inimkaubanduse kuriteod. Kõige enam on viie aasta jooksul inimkaubandusega seotud kuritegusid toime pandud Harjumaal.

2020. aastal registreeriti Eestis kokku 84 inimkaubandusega seotud kuritegu, millest 20 oli inimkaubandus, 37 kupeldamine, 1 prostitutsioonile kaasaaitamine ning 26 inimkaubanduse kuritegu alaealise suhtes. Kõik seksuaalse eksploateerimise kuriteod toimusid mõnes Tallinna korteris, erootilise massaaži salongis või hotellis (Leps, 2020).

Võrreldes 2019. aastaga langes registreeritud inimkaubandusega seotud alaealiste vastu suunatud kuritegude arv 6 juhtumi võrra (Leps, 2020). 2020. aastal registreeriti inimkaubandusega seotud kuritegusid kokku kümnes maakonnas, kõike rohkem Harjumaal (65%), Ida-Virumaal (14%) ning Valgamaal (6%) (Leps, 2020).

Kuritegevus Eestis (2020) andmetel on inimkaubanduse kuriteod alaealiste vastu on valdavalt seksuaalse eksploateerimise sisuga ning toime pandud koos teiste seksuaalkuritegudega nagu näiteks laste seksuaalne ahvatlemine ja vägistamine. 2020. aastal registreeriti Eestis kokku 479 alaealise kannatanuga kontaktset ja mittekontaktset seksuaalkuritegu (Leps, 2020). Keskmine ohvri vanus oli 11 aastat ning ohvriteks olid 88% tüdrukud ning 12% poisid. Lapsealiste seksuaalse ahvatlemise juhtumitest 77% ja seksuaalkuritegudest 86% pandi toime mittekontaktset internetikeskkonnas või infotehnoloogiavahendeid kasutades (Leps, 2020). 2018. aastal oli kaks juhtumit, kus alaealisi sunniti korduvalt toime panema vargusi ja sissemurdmisi (Leps, 2018).

Suurem osa Eestis lapsohvritega juhtumitest on seotud seksikaubandusega, mille noorimad ohvrid on üheksa-aastased (U.S. Embassy Tallinn, 2021). 2020. aastal toime pandud inimkaubanduse kuriteod alaealise suhtes (KarS § 175) olid kõik seksuaalse iseloomuga ning pandi toime 9–16-aastaste vastu paljudel juhtudel samade toimepanijate poolt, mis tähendab seda, et ühel toimepanijal on tihti mitu ohvrit. 2018. Aastal viiest inimkaubandusega seotud kuriteost kahel juhul ähvardati alaealisi tüdrukuid, kes olid saatnud kuriteo toimepanijale endast paljastavaid pilte. Kui nad uusi pilte ja videoid ei saatnud, lubati avaldatada juba saadetud pildid (Leps, 2018). Tihti on korduvad kuriteod alaealiste ärakasutamisel inimkaubanduse eesmärgil toime pannud samad inimesed samade inimeste vastu (Leps 2016: 56).

2021. Aasta aruandes inimkaubanduse kohta Eestis toodi välja, et inimkaubitsejad värbavad ja eksploatavad oma ohvreid, sealhulgas lapsi, lubades neile enamasti raha või videomänge interneti ja sotsiaalmeedia vahendusel (U.S. Embassy Tallinn, 2021). Alaealistele lubati paljastavate videote ja piltide eest raha (ligi 200 eurot), kuid nt ka Growtopia mängu boonuseid. Kõikide kuritegude toimepanemisel kasutati suhtluskanalitena kas Snapchati või Instagrami, mõnel üksikul juhul Viberi ja V Kontakte keskkondi (Leps, 2020). Üldjuhul lubati lastele raha, kui nõustuti poseerima veebikaamera ees erootilistes ja pornograafilistes poosides, ennast rahuldama, olema näitlejaks või modelliks pornograafilises teoses ning alustama prostitutsiooniga. Samuti mõjutati lapsi raha eest kas käega või suuga toimepanijat rahuldama ning lastele pakuti seksi eest raha 5st 50 euroni, kuid mitmel korral ka 500 eurot kuutasuna seksuaalsete teenuste osutamise eest (Leps, 2017: 75).

1.6 Probleemiseade ja uurimisküsimused

On teada, et internet, sotsiaalmeedia ja nutitelefonide kasutamine on noorte inimeste lahutamatu osa igapäevasesest sotsiaalelust, identiteetidest ja suhetest. Hoolimata mõningasest positiivsest mõjust annab see võimaluse esilekerkimiseks ka erinevatele riskidele, millel on võimalik negatiivne mõju laste ja noorte psühholoogilisele ning füüsilisele heaolule. Üks suuremaid murekohti seoses laste veebikäitumisega on seotud võimaliku seksuaalse eksploateerimisega (Bryce, 2013: 320).

Miller-Perrin ja Wurtele (2017) on öelnud, et eksploateerimise ohvriks langemine laste seas on eriti murettekitav nende vanusest tingitud haavatavuse ning eksploateerimisest läbielatud kogemuste mõjust edasisele arengule. Ka Beckett, Holmes ja Walker (2017) on maininud, et laste seksuaalse ärakasutamise tagajärjed on laiaulatuslikud, sügavad ning pikaajalised ning ohvrid võivad kogeda emotsionaalset traumat ja vaimseid probleeme nagu näiteks depressioon, enesevigastamine, suitsiidsus, post-traumaatiline stressihäire ning lisaks esineb alkoholi ja uimastite kuritarvitamist. Ohvriks olemine võib mõjutada pikemaajalisi eluvõimalusi, tekitada isolatsiooni perest ja sõpradest, tekitada negatiivseid suhteid ning suurendada riski sattumaks tulevikus uuesti väärkohtlemise ohvriks (Beckett, Holmes ja Walker, 2017).

Eesti vägivallaennetuse kokkuleppes 2021-2025 on öeldud, et inimkaubanduse juhtumeid märgatakse ja neisse sekkutakse vähe, mistõttu on antud kuriteost teadlikkuse tõstmine vajalik. Eestis on valdav osa inimkaubanduse kuritegusid alaealiste vastu seotud just seksuaalse eksploateerimisega, mistõttu keskendubki töö seksuaalse eksploateerimise kuritegudele. Kuna alaealiste seksuaalse eksploateerimise tagajärjed on väga laiaulatuslikud ja tõsised on oluline teemat uurida, et oleks võimalik mõista kuritegude dünaamikat tulevikus võimalike uute ohvrite arvu vähendamiseks.

Uurimistöö eesmärgiks on teada saada, milline on alaealiste suhtes toime pandud inimkaubandus kuritegude dünaamika Eestis.

Eesmärgi saavutamiseks püstitasin järgmised uurimisküsimused:

1. Milline on alaealiste vastu suunatud inimkaubanduse kuritegude sotsiaalne kontekst?
2. Milline on alaealiste vastu suunatud inimkaubanduse kuritegude *modus operandi*?

Sotsiaalne kontekst hõlmab kuriteo toimepanemise aega ja kohta, toimepanija ja ohvri omavahelised suhteid ning ohvri tausta ehk siis konteksti, millises inimkaubanduse kuritegusid toime pannakse. *Modus operandi* iseloomustab kuriteole eelnenud sündmuseid, värbamist (millistes keskkondades ja kuidas ohvreid inimkaubandusse kaasati) ja ärakasutamist (millised kuriteod toime pandi ja kuidas ohvritega manipuleeritakse) ehk siis kurjategija tööviisi.

2. METOODIKA

Käesoleva bakalaureusetöö läbiviimiseks kasutasin kvalitatiivset uurimisviisi. Laherand (2008) on maininud, et kvalitatiivset uurimisviisi kasutatakse inimeste isiklike ja sotsiaalsete kogemuste uurimiseks ning kirjeldamiseks ja tõlgendamiseks. Kvalitatiivse uuringu eesmärgiks ei ole varasemalt püstitatud hüpoteesi tõestamine vaid kindlat valimit puudutava teema mõistmine (Laherand, 2008). Enda töös uurin, milline on alaealiste suhtes toime pandud inimkaubandus kuritegude dünaamika Eestis valitud juhtumite põhjal, mitte ei esita arvulisi näitajaid kvanitatiivselt mõõtes.

2.1 Valim

Juhtumid, mida uurisin valisin Tartu Maakohtu ja Harju Maakohtu kinnistest kohtutoimikutest, sest antud kahes linnas oli mul võimalus toimikutega tutvumas käia. Valikut tehes lähtusin sellest, et juhtumid oleksid minu tööle sobiva koosseisuga ehk siis Karistusseadustiku (KarS) § 175 (inimkaubandus alaealiste suhtes), võimalikult hiljutised ning kohal kasutamiseks kättesaadavad Tartu Maakohtu ja Harju Maakohtu kohtumajades. Esialgse otsingu tegin Riigi Teataja veebileheküljel, kus on võimalik filtreerida kohtulahendeid karistusseadustiku paragrahvi järgi. Kokku valisin eelmainitud kriteeriumite järgi analüüsimiseks seitse toimikut, millest neli asusid Tartus ja kolm Tallinnas. Kõikide antud töös kasutatud juhtumite sisuks oli juhuslikult kõikidest inimkaubanduse vormidest alaealiste seksuaalne ekspluateerimine. Vastavat fookust ma ei seadnud ning enne toimikutega tutvumist nende sisu teada ei olnud. Eestis on valdav osa inimkaubanduse kuritegusid alaealiste vastu seotud just seksuaalse ekspluateerimisega, mis selgitab seksuaalse ekspluateerimise juhtumite esindust ja ka käesolev töö keskendub seega alaealiste seksuaalse ekspluateerimise kuritegudele.

Üks juhtum oli aastast 2015, kolm pärinesid aastast 2018, üks aastast 2017 ja kaks pandi toime aastal 2021. Toimikud olid väga mahukad ning enamus koosnesid rohkem, kui kolmest köitest. Tavapärase praktika kohaselt on ühes köites 250 lehekülge. Uuritavad kohtutoimikud koosnesid erinevatest tõenditest, sh sotsiaalmeedia vestluste väljavõtetest, fotodest, ohvrite, toimepanijate ja tunnistajate ülekuulamise protokollidest, läbiotsimiste protokollidest, infost

jälitustegevuse kohta, ekspertiisidest, spetsialistide arvamustest, infost toimepanija varasema karistatuse kohta ja muudest dokumentidest.

Järgnevalt on esitatud tabelis uurimistöös kasutatud juhtumite kuriteo koosseis, toimepanija sugu ja vanus, ohvriks sattunute arv ning ohvrite vanus ja sugu:

Tabel 1. Valim

Kuriteo koosseis ²	Toimepanija sugu	Toimepanija vanus	Ohvrite arv	Ohvrite vanus	Ohvrite sugu
§ 175 lg 1 ¹	Mees	76	10+	12-15	tüdrukud
§ 141 lg 2 p-de 1, 6, § 121, § 175 lg 1 ¹ , § 179 lg 1 ¹	Mees	36	8	3-14	tüdrukud
§ 179 lg 1 ¹ , § 175 lg 1 ¹ , § 178 lg 1 ¹	Mees	56	3	11, 11, 13	tüdrukud
§ 179 lg 1 ¹ , § 175 lg 1 ¹ , § 145 lg 2	Mees	21	10+	11-14	poisid
§ 145 ¹ lg 3, § 175 lg 1 ¹ ja § 178 lg 1 ¹	Mees	38	3	14, 15, 16	tüdrukud
§ 175 lg 1 ¹ , § 178 lg 1 ¹ , § 179 lg 1 ¹ , § 145 ¹ lg 2	Mees	25	10+	12-15	tüdrukud
§ 141 lg 1 § 143 ² lg 2, § 179 lg 1 ¹ , § 178 lg 1 ¹ , § 175 lg 1 ¹	Mees	20	10+	14-16	tüdrukud

Kõik valimisse sattunud juhtumite toimepanijad olid meessoost ja vanuses 20-76 aastat. Ohvriteks olid tüdrukud ja poisid vanuses 3-16. Välja arvatud ühel korral hõlmasid juhtumid endas lisaks inimkaubandusega seotud kuriteole ka teisi seksuaalkuritegusid nagu näiteks

² § 121 Kehaline väärkohtlemine; § 141 vägistamine; § 143 suguühendusele sundimine; § 145 suguühendus lapsealisesega; § 175 alaealise prostitutsioonile kallutamine; § 178 lapsporno valmistamine ja selle võimaldamine; § 179 lapsealise seksuaalne ahvatlemine

vägistamine ja seksuaalne ahvatlemine, mis olid suunatud alaealiste vastu. Igal toimepanijal oli mitu ohvrit, ühe ohvriga kuriteo avastamine viis teisteni ning ohvreid tuli uurimise käigus juurde.

2.2 Uurimuse käik

Andmete kogumise esimeseks sammuks oli loa taotlemine Tartu Maakohtust ja Harju Maakohtust, et oleks võimalik valitud kohtutoimikutega tutvuda ja informatsiooni uurimistöö kirjutamiseks kasutada. Ligipääsu toimikutele sain nädalaga ning esimest korda käisin Tartu Maakohtus toimikutega tutvumas oktoobris 2021. Toimikutega tutvumine toimus järelevalve all kohtumaja kantseleis. Esialgu kogusin vajaminevad andmed Tartus ja seejärel Tallinnas. Andmeid panin enda jaoks kirja vastavasse tabelisse, mille koostas enne toimikutega tutvumist. Tabel tegi olulise informatsiooni leidmise ning orienteerumise mahukates kohtutoimikutes hiljem analüüsidest vähem keerukaks.

Andmete kogumisel sisestasin tabelisse info:

- Kriminaalasja number
- Toimepanija vanus ja sugu
- Ohvri vanus ja sugu
- Juhtumi üldinfo
- Sotsiaalne kontekst (toimepanemise aeg ja koht, toimepanija ja ohvri omavahelised suhted ja ohvri taust)
- *Modus operandi* (kuriteole eelnenud sündmused, värbamine ja ärakasutamine ehk toime pandud kuriteod)

Täitsin eelnevalt koostatud tabelit iga juhtumi kohta eraldi ning ei liikunud enne edasi teise juhtumi juurde, kui kogu vajalik informatsioon oli kogutud, et vältida segadust. Keskendusin toimikutes kõige enam ohvrite ütlustele ja olulistele kogutud tõenditele nagu näiteks kirjavahetused, mis andsid võimaluse näha toimepanijate viisi ohvritega suhtlemisel ning manipuleerimisel. Töös kasutamiseks tundusid ohvrite ütlused asjakohased põhjusel, et need läksid kõige rohkem kokku kirjavahetuste ja muude kogutud tõenditega. Siiski olid toimepanijad enda ütlustes ka pealtnäha ausad. Toimepanijate jutt läks enam-vähem kokku

ohvrite omaga selle vahega, et enda süüd üritati pidevalt vähendada erinevate väidetega nagu näiteks, et ei oldud teadlik ohvri tegelikust vanusest jms. Oli ka toimepanijaid, kes tunnistasid enda süüd täielikult. Nende ütlused läksid ohvrite omadega kokku. Andmeid kogudes ei märkinud ma üles mitte kellegi mainitud isikuandmeid või muud informatsiooni, mille kaudu oleks võimalik asjaosalisi tuvastada või kindla juhtumiga kokku viia.

Lisaks kogusin toimikutest tsitaate ohvrite ütlustest, mis võimaldab edasi anda seda, kuidas ohvritega näiteks manipuleeriti või kuritegu toime pandi. Kõik tsitaadid on ümbertöõdeldud, et kajastatud juhtumite ohvreid ega toimepanijaid ei oleks võimalik tuvastada ning tagatud oleks nende privaatsus.

2.3 Andmete analüüs

Kogutud andmetega tegin uurimistöö käigus kvalitatiivset sisuanalüüsi, mis võimaldab keskenduda teksti peamistele, tõenäolise vastuvõtu seisukohast olulistele tähendustele (Kalmus jt, 2015). Teemad, mille kohta analüüsi koostasid olid sotsiaalne kontekst ja *modus operandi*, et mõista alaealiste vastu toime pandud inimkaubandus kuritegude dünaamikat.

Toimepanemise aja ja koha kohta üritasin leida sarnasusi ja erinevusi juhtumite kaupa. Milline oli kuriteo toimepanemisel kellaeg, nädalapäev ning millistes kohtades ja keskkondades inimkaubanduse kuritegusid alaealistega toime pandi. Oluline aspekt analüüsis oli, kas kuritegusid pandi toime kontaktelt või mittekontaktelt.

Toimepanijate ja ohvrite omavahelistel suhetel pöörasin tähelepanu sellele, millistel juhtumitel olid toimepanijate ja ohvrite omavahelised suhted head või halvad ning millisel põhjusel või kuidas need halvenesid. Ohvrite tausta uurides oli oluline fookus sellele, millisest perekonnast ja sotsiaalsest keskkonnast nad pärit olid. Andmete kogumisel keskendusin ohvri tausta vaadeldes sellele, millises haridusasutuses ohvrid õppisid, millised olid ohvrite iseärasused ja kuidas vanemad reageerisid juhtunule ning kuidas mõjutas laste suhe vanematega kuriteo toimepanekut.

Modus operandi hõlmas kuriteole eelnenud sündmusi, värbamist (millistes keskkondades ja kuidas ohvreid inimkaubandusse kaasati) ja ärakasutamist (millised kuriteod toime pandi ja kuidas ohvritega manipuleeriti). Kuriteole eelnenud sündmustes analüüsisin, milline oli ohvrile lähenemine, ühenduse võtmise keskkond, toimepanija suhtlusmaneer ning kuidas ohvreid inimkaubandusse kaasati. Vaatasin, milline oli suhtlusperioodi kestus enne kuritegu ja milliseid võtteid kasutas toimepanija ohvri usalduse võtmiseks.

Värbamisel on rõhk erinevatel sotsiaalmeedia keskkondadel, kus toimepanijad ohvrid leidsid ja milliste kriteeriumite järgi neid valisid. Lisaks asjaolusid, mis võisid laste ohvriks sattumist soodustada või neid toimepanijatele potentsiaalseteks ohvriteks teha. Ärakasutamine keskendub sellele, milliseid inimkaubanduse kuritegusid alaealiste vastu toime pannakse, kuidas nendega manipuleeritakse ning millistes olukordades inimkaubanduse ohvrid kuriteo perioodil olid.

2.4 Eetilised dilemmad

Juhtumitega, mis puudutavad alaealisi ohvreid ning kuritegusid on oluline olla ettevaatlik, et tagada isikuandmete konfidentsiaalsus ja asjaosaliste privaatsus. Uurimistöö raames kogutud andmetele oli juurdepääs ainult minul ning mitte ühelgi juhul ei kirjutanud ma üles ei ohvrite ega toimepanijate isiklike andmeid või muud, mille järgi oleks võimalik juhtumeid kindlate inimestega seostada. Lisaks ei arutanud ma kogutud andmete sisu inimestega, kes ei olnud minu uurimistöö valmimisega seotud.

Andmete kogumisel püüdsin jääda võimalikult üldiseks ning koguda informatsiooni nii, et ükski asjaosaline ei oleks tuvastatav. Analüüsisides andmeid ei ole välja toodud uuritud kohtutoimikute ega kohtulahendite numbreid ning juhtumeid käsitletakse töös teemade kaupa, mitte juhtumite lõikes. Kõik töös esitatud tsitaadid on ümbertöödeldud ning esitatud viisil, et nende autorit ei oleks võimalik tuvastada.

Terve uurimistöö protsessi käigus oli ligipääs analüüsis kasutatavale informatsioonile ainult minul ning kõikide asjaosaliste isikuandmed ja privaatsus on kaitstud. Kinnitan, et käsitlesin kohtutoimikuid heaperemehelikult kõikide nõuete alusel ja käesolevas uurimistöös on andmete

esitamisel arvestatud ohvrite ja nende lähedaste isikuandmete ning privaatsuse kaitsmine ja taasohvristamise vältimise olulisusega.

2.5 Eneserefleksioon

Töötamine kohtutoimikutega oli minu jaoks esmakordne kogemus. Uurimistöö juhendaja hoiatas mind, et ma peaksin olema valmis selleks, et kogemus võib olla emotsionaalselt raske aga seda, kui ebamugav see tegelikult oli sain aru alles andmete kogumise käigus. Informatsiooni oli väga palju ja iga päeva lõpuks toimikutega tutvudes olin ma vaimselt väga kurnatud.

Kõik, mis toimikutes juhtumite kohta kirja on pandud ning asitõendid, mida uurimise käigus kogutud on väga detailsed ja ebamugavad lugeda. Raskemaks teeb selle kõik asjaolu, et tegemist on lastega. Andmete kogumisel jõudis minuni suhteliselt ruttu teadmine, et sotsiaalmeedial on tänapäevastel inimkaubanduse kuritegudel väga suur roll ning toimepanijad tegutsevad uskumatult kiiresti ning nähtamatult korraga kümnete ohvritega. Sotsiaalmeedia paindlikkus seda igal ajal ja igal pool kasutada annab toimepanijatele võimaluse mitme ohvriga korraga suhelda ning lapsed, kes sotsiaalmeedia ohtudest piisavalt ei tea on antud olukorras väga haavatavad. Arvestades ohvrite rohkust olen ma kindel, et juhtumeid, mida ei ole avastatud moodustavad enamuse.

Juhtumitest tulid välja ka aastatetagused seksuaalkuriteod, kus sellel ajal lapsed olnud ohvrid rääkisid juhtunust küll oma vanematele aga neid ei usutud. Sama kurjategija pani toime uusi kuritegusid ka aastakümneid hiljem, mis näitab seda, kui oluline on taoliste juhtumitele tähelepanu pöörata, et toimepanija saaks karistatud. Mäletan siiani iga juhtumit eraldi ning ohvrite detailsed ütlused panevad mind siiani ennast väga halvasti tundma.

Soovitan kõikidele, kes uurivad edaspidi inimkaubanduse ja seksuaalkuritegudega seotud juhtumeid valmistuda emotsionaalselt selleks, et käsitletud juhtumid jäävad meelde pikaks ajaks. Julgustan rääkima enda mõtetest ja tunnetest, mis andmetega töötamise käigus tekivad usaldusväärse inimesega ning jälgida pidevalt, kuidas antud teemaga töötamine teid mõjutab.

3. TULEMUSED

3.1 Sotsiaalne kontekst

3.1.1 Kuriteo toimepanemise aeg ja koht

Valdav osa töös analüüsitud juhtumitest olid mittekontaktsete kuriteod. Kõikide mittekontaktsete kuritegude ehk kuritegude, kus ei olnud füüsilist kontakti toimepanemise kohaks oli internet, täpsemalt sotsiaalmeedia platvormid nagu Facebook, Whatsapp, Tinder, Snapchat ja Rate.ee. Lisaks sai ühes juhtumis esimene kontakt alguse Soov.ee keskkonnast. Iha.ee keskkonda kasutati toimepanija poolt, et leida potentsiaalseid kliente seksuaalteenustele ehk teisi täiskasvanuid, kes lapsi seksuaalselt ära kasutaksid ning võttis selle eest tasu ehk oli vahendaja rollis.

Sotsiaalmeedias mittekontaktsete kuritegude puhul suhtlesid toimepanijad ohvritega peamiselt õhtustel aegadel, kui lapsed olid koolist koju jõudnud. Samuti hilisõhtul ja öösel. Samas esines ka olukordi, kus kuritegu pandi toime või ettevalmistav suhtlus selleks toimus päevasel ajal seetõttu, et tänu nutiseadmetele on võimalik suhelda olenemata asukohast ja kellaajast. Seejuures omas tähtsust see, et toimepanijate töökoht ja töötingimused võimaldasid ohvritega suhtlemist ka päevasel ajal või alternatiivselt oli tegu inimestega, kes tööl antud ajal ei käinudki. Oli juhtumeid, kus kuriteo toimepanemist võimaldas võimalus nutiseadmetega sotsiaalmeedias pilte saata. Seksuaalse sisuga pilte tegid ohvrid manipulatsiooni tagajärjel päevasel ajal vabal päeval üksteisest kõrvalises kohas (metsatukas) ja saatsid need toimepanija soovil talle läbi privaatsõnumite.

“Kirjutasime õhtuti, koolis ei tohi kasutada väga telefoni ja ma sõpradega ka ei kirjuta kooliajal.”

Kontaktsete kuriteod pandi üldjuhul toime mitteavalikes kohtades nagu toimepanija kodus ja hotellitoas. Ohver sattus toimepanija koju peaaegu alati ühel viisil - toimepanija kutsus ohvri endale külla. See hõlmab nii juhtumeid, kus toimepanija otseselt kutsus kannatanud endale külla või näiteks olukorda, millises kannatanud oli toimepanija koju kutsutud eesmärgiga seal tööd teha (nt ühes juhtumis käisid tüdrukud toimepanija kodus majapidamistöøde näol kooli

kõrvalt lisaraha teenimas). Välja arvatud ühel korral, kui vägistamisega lõppenud juhtumis kutsus ohver endale külla toimepanijast noormehe, kellega tutvuti Tinderis. Seega ei olnud valimis juhtumeid, kuis ohver oleks juhuslikult sattunud või vastu tahtmist viidud toimepanija koju (nt vägivalla ähvardusel).

Toimikutest selgus, et toimepanija kodus aset leidnud kuritegudel mängis rolli nii nädalapäev kui ka aastaaeg. Enamasti toimus see nädalavahetusel (ei olnud muid kohustusi nii toimepanijal kui ohvril) ning suvisel ajal (lastel koolist vaheaeg). Seega, kui veebi vahendusel toimuvate mittekontaktsete kuritegude puhul ei omanud aastaaeg ja nädalapäev niivõrd suurt tähtsust (vaid hoopis konkreetne kellaaeg omas), siis kontaktsete kuritegude puhul mängis rolli pigem laiemalt vaba aja olemasolu. Näiteks toimusid suvised ja nädalavahetusel toime pandud kuriteod võrdselt nii päevasel ajal kui ka öhtul ja öösel. Juhtumites alaealistelt seksuaalteenuste ostmisel toimus kuritegu teenust ostvate meeste isiklikes kodudes, kuhu viis alaealisi ohvreid nende täisealine vahendajast toimepanija või avalikes kohtades, varjatult seksuaalteenuseid ostnud isiku autos.

“Kohtusime siis, kui vaba aega oli. Tavaliselt ikka õhtuti aga vahel tulin ka koolist lihtsalt ära ja ta (toimepanija) tuli mulle järgi.”

Inimkaubanduse kuritegude, millised pandi toime avalikus kohas oli toimepanemise koht enamasti kas toimepanija auto, kus tegu pandi toime autos kas linnas sees või sõideti selleks linna äärsetesse metsadesse. Ühel juhul toimus karistatav tegu päevasel ajal kaubanduskeskuse tualettruumis, kuhu läksid koos ohver ja toimepanija omavahelisel kokkuleppel ning kus astuti seksuaalvahekorda. Tegumise oli päevasel ajal nädalavahetusel aset leidnud kohtumisega, mis pidi olema esialgu tutvumise eesmärgil tavaline kokkusaamine. Põhjused, et ohver oli alaealine ja käis koolis ning toimepanija tööl lepidi kohtumine kokku nädalavahetusel. Seksuaalvahekorra jõuti konkreetsel juhtumil alles kohtudes ning varasemalt sellest toimepanija ja ohver küll sotsiaalmeedia vahendusel rääkisid, kuid kindlat kokkulepet ei olnud.

„Mäletan, et ühel korral saime kokku kaubanduskeskuses ja läksime tualetti, kus ma tegin talle suuseksi, andis mulle raha selle eest.“

Kohti, kus kuritegu toime pandi või ohvritega kohtuti valis toimepanija selle järgi, mis oli võimalikult ligipääsetav või mugav ning kus loomulikult aega veedeti ning kus ohver oli nõus

kohtuma. Avalikud kohad, kus kuritegusid toime pandi olid siiski alati mingis ulatuses varjatud ja teistest inimestest eemal. Isegi, kui kohtumine lepiti kokku kaubanduskeskuses olid toimepanijad piisavalt osavad, et näiteks kasutada ära seal asuvaid tualettruume, kuhu minek jääb tavaliselt tavapäraselt kaubanduskeskuses aega veetvatel inimestel märkamata. Toimikutest selgus, et ohvrid olid rohkem nõus kohtuma siis, kui esimene kokkusaamine toimus avalikus kohas või vabas õhus. Toimepanija kutse isiklikku koju hirmutas ohvreid eemale ning oli olukord, kus ohver pakkus, et saaks kokku mujal, kui toimepanija kodus.

“Ma ei tahtnud talle koju minna ja siis ta pakkus mulle minna veel veeparki ja pileti välja teha.”

Kokkuvõttes võib öelda, et uuritud juhtumites ekspluateeriti alaealisi seksuaalselt enamasti mittekontaktset õhtuti ja nädalavahetustel ning kontaktsete kuritegude toimepanemise kohad olid reeglina varjatud olenemata sellest, kas tegu oli avalike või mitteavalike kohtadega.

3.1.2 Toimepanija ja ohvri omavahelised suhted

Kuriteo toimepanijate ja ohvrite suhtedünaamikad olid toimikuti üsna sarnased. Toimepanija oli ohvri jaoks eranditult täiesti võõras inimene, kellega esmane kontakt tekkis igal korral läbi sotsiaalmeedia. Toimepanijad tutvusid ohvritega näiliselt sõpruse ja suhte eesmärgil ning ühel korral töösuhte alustamise pärast. Kõige tavapärasem oli, et seni kuni ohvrid täitsid toimepanijate soove olid suhted head ning kohe, kui ohver keeldus toimepanija soovide täitmisest või hakkas eemalduma tekkis leebemal juhul meelitamine ja nii-öelda ära ostmine ning hiljem juba ähvardamine ja väga intensiivne manipuleerimine näiteks eelnevalt saadatud paljastavate piltidega, mida lubati avalikustada.

“Selle peale ütles ta hoopis, et piltide kustutamiseks pean ma minema tema juurde ja temalt suhu võtma.”

Toimepanija ja ohvrid said iga juhtumi puhul esialgu omavahel hästi läbi, tülisid ei olnud ning tekkis pigem selline usalduslik kirjasuhe, millest arenesid edasi kohtumised. Toimepanijad ja ohvrid rääkisid omavahel elulistest asjadest ja toimepanijad huvitusid laste tavalistest igapäevastest tegemistest, millest nad väga rääkida soovisid. Ühes juhtumis veetsid ohvrid ja

toimepanija koos pidevalt aega enne kuriteo toimepanemist. Nad rääkisid igapäevastest asjadest, neil oli usalduslik suhe ning nad olid samal ajal seksuaalsuhtes.

Toimepanija suhtlusviis ohvritega oli väga manipuleeriv ning ta üritas panna tüdrukuid ennast haletsema erinevate teemadega nagu raske töö ja probleemid elukaaslasega. See juhtum lõppes toimepanija poolt tüdrukute seksuaalse ekspluateerimisega, olles neile prostitutsioonis vahendajaks. Hästi said esialgu läbi omavahel ka toimepanija, kes pakkus alaealistele tüdrukutele võimalust raha teenimiseks kooli kõrvalt tehes tema isiklikus kodus majapidamistöid. Toimepanija maksis neile rohkem, kui nad tööd tegid ning tihti andis neile ka niisama raha, kui tüdrukud seda küsisid. Negatiivseks läksid suhted siis, kui toimepanija tegi ohvritele ettepaneku esineda erootilises teoses või pakkus raha endaga seksuaalvahekorra eest. Ohvrid hakkasid seejärel toimepanijaga distantsi hoidma. Seejärel hakkas toimepanija manipuleerima tüdrukute ja nende soovidega, seletades enda seksuaalse ekspluateerimise pakkumisi, kui kergemat raha teenimise viisi ning midagi, mida ka teised on teinud ja selles ei ole midagi tavapäratut.

“Ta luges ette erinevad nimed, kes seda ka olid teinud aga ma ei tundnud kedagi nendest.

Minu sõbrannade nimesi ei olnud seal.”

Mõned toimepanijad alustasid vestlust koheselt seksuaalse alatooniga, mille peale neile ei vastatud või ohvrid kirjutasid neile vastu, et nad ei kirjutaks neile enam ning ei läinud sellega kaasa või võtsid seda rohkem kui rumalat nalja.

„Valetasin talle, et mul on kodus raske elu, et ta mulle raha kannaks aga ühtegi ülekannet ta mulle ei teinud.“

Koheselt seksuaalse alatooniga suhtlust alustanud toimepanijad ei olnud edukad ning kuriteoni ei jõutud. Hiljem muutsid samad toimepanijad juhtumites, kus oli palju ohvreid enda lähenemisviisi ning reaalse kuriteoni viisid suhtlused, kus toimepanija alustas suhtlust tavapäraselt tutvumise eesmärgil ning kus esialgu tunti huvi ohvri igapäevaste tegemiste vastu. Näiteks juhtumis, kus ohvriteks olid poisid proovis toimepanija alustada vestlust alati koheselt seksuaalse alatooniga. Nähes, et ohvrid ei reageeri sellele ning lõpetasid koheselt suhtluse toimepanijale mitte vastates või paludes ennast rahule jätta hakkas toimepanija kasutama manipuleerimist asjadega, mille vastu poisid huvi tundsid. Näiteks sai ta teada, et poisse

huvitasid arvutimängud, tehnika jms mille jaoks neil ei olnud piisavalt raha. Toimepanija hakkas manipuleerima, et võib neile selle jaoks raha anda, kui saab vastutasuks poistelt oraalseksi, pilte enda suguelunditest jms. Juhul, kui ohvrid keeldusid muutus toimepanija nende suhtes väga ebameeldivaks ning jätkas manipuleerimist, et järelikult ei ole ohvritel neid asju piisavalt vaja.

“Mäletan, et ta pakkus mulle võimalust seksiga raha teenida ja siis seletas, et mida ma täpsemalt selleks talle tegema peaksin. See oli mu jaoks nii suur šokk, ma ei vastanud talle enam kunagi.”

Kokkuvõttes võib öelda, et toimepanijate ja ohvrite omavahelised suhted olid juhtumites head seni, kuni toimepanija soove täideti ning ohvritele sobis toimepanija suhtlusviis. Toimepanijad ja ohvrid olid omavahel alati võõrad ning tutvuti erinevate sotsiaalmeedia platvormide nagu näiteks Snapchat, Rate.ee, Instagram, Facebook, Whatspp, Tinder ja Soov.ee vahendusel.

3.1.3 Ohvrite taust

Juhtumites, mida antud töös analüüsisin olid ohvriteks nii poisid kui tüdrukud vanuses 3-16. Kõik ohvrid olid eesti rahvusest ning põhikoolide õpilased välja arvatud ühel juhul, kus lisaks kannatanuks oli 3-aastane, kellele toimepanija sai ligipääsu ohvri vanema õe kaudu, kui toimepanija palus tal oma nooremast õest alasti pilte saata.

Ohvrite seas oli tavakoolides käivaid õpilasi, kui ka õpilaskodudes elavaid erikoolide õpilasi, kus õpitakse lihtsustatud õppekava alusel. Lisaks oli ohvreid, kellel olid vaimseid terviseprobleeme nagu näiteks depressioon, vaimne alaareng ja ka käitumisraskustega ohvreid. Paljudel ohvritel olid koolis probleemid halbade hinnete ja põhjuseeta puudumiste näol. Hilisemalt viis eelmainitud käitumine juba kooliteelt kõrvale jäämiseni.

Ohvrite vanematel ei olnud tihti täit ülevaadet sellest, kus ja kellega lapsed aega veedavad ning kellega internetis suhtlevad. Lapsevanemad olid kas pikad päevad tööl, tegid ületunde, töötasid vahetustega või kasvasid mitut last perekonnas üksikvanemana. Valdavalt olid ohvrid olid pärit perekondadest, kus olid probleemid alkoholi liigtarbimisega ning ohvrite suhted vanematega olid halvad. Probleemidest koduses keskkonnas rääkisid ohvrid mõnede juhtumite puhul ka toimepanijatele. Ohvrid, kelle vanem oli kiire elustiiliga ja palju tööl mainisid, et nad ei mõelnud kordagi, et nende vanemad toimunust teada võiksid saada.

“Jah, tegelikult ma näen teda (ohvrit) vähe, tööd on palju ja ma ei saa ise valida ka vahetusi. Raske on nii kontrollida ja järgi vaadata, pean uskuma seda mida ta (ohver) mulle räägib.”

Lisaks probleemsetest perekondadest pärit lastele oli ohvreid ka perekondadest, kus ei tuvastatud uurimise käigus eelmainitud probleeme. Ühel juhul üritas lapsevanem, kes tundis enda lapse pärast muret tema tegevusel silma peal hoida, proovides positsioneerida tema mobiiltelefoni ning jälitades tema käimisi. Selle juhtumi puhul muretses aga toimepanija ohvrile uue mobiiltelefoni, et lapsevanem ei saaks lapse tegemistel ja käikudel silma peal hoida. Lapsed, kellel olid vanematega usalduslikud suhted rääkisid ise, kui keegi nendega sotsiaalmeedias ühendust võttis või seksuaalse sisuga sõnumeid või pilte saatis. Palju teisi ohvreid avastati läbi nende laste, kellel oli julgus vanematele rääkida, et keegi neid sotsiaalmeedias tülitab ja veidralt käitub.

“Konto tohtisingi sinna (sotsiaalmeedia platvorm) teha ainult siis, kui alati ütlen, mis ma seal teen ja pidin ütleva ka kui võõrad kirjutavad, vastata ei tohtinud.”

Kokkuvõttes on selge, et suurem osa uuritud juhtumite ohvritest olid erinevate probleemidega, mis olid tingitud kodusest keskkonnast või vaimsest seisundist, mis võis teha nad seksuaalsele ekspluateerimisele haavatavamaks. Siiski oli ka ohvreid, kellel ei tulnud välja ühtegi tegurit, mis võis kuritegu soodustada. Usalduslikud ja head suhted vanematega suurendab võimalust kuritegu ära hoida, sest lapsed julgevad rääkida, kui keegi võõras nendega ühendust võtab.

3.2 Modus operandi

3.2.1 Kuriteole eelnenud sündmused

Kontaktsete kuritegude ettevalmistus ehk selliste, millised toimusid füüsiliselt kohtudes esialgne eelnev suhtlus ja kontakti loomine toimus igas juhtumis sotsiaalmeedia vahendusel. Suhtluse arenedes küsiti pilte ohvri näost, hiljem kehast ning kiideti nende välimust ning uuriti seksuaalelu elamise kohta.

Ohvreid valisid toimepanijad nii, et sotsiaalmeedia keskkonnad soovitasid neile inimesi, keda võivad teada ja sõbraks lisada. Sealt saadeti sõbrakutse ning vestlust alustas alati toimepanija. Otseselt ei valinud toimepanijaid ohvreid mingi kindla kriteeriumi järgi.

“Tegelikult kirjutas see mees mulle ise ja ma ei teadnudki sellise nimega inimest.”

Toimepanijate poolt kirjutati tervituseks ning viidi suhtlust edasi nendega, kes vastasid. Rate.ee keskkonnas ohvriteks langenud lastel oli väga palju pilte, nende profiilil oli nende elukoht, vanus ja paar lauset ka enda kohta. Pildid profiilil ei olnud ehk kõige eakohasemad (koos sõbrannadega tehtud ja veidi paljastavad) ning see võis tõmmata toimepanijate tähelepanu.

Kõikide uuritud juhtumite puhul võttis esmasest kontaktist kuriteoni aega kuni paar päeva. Kui ohver aga oli nõus tavapärasest suhtlust pidama aga seksuaalsetele teemadele ei vastanud, proovis toimepanija naasta igapäevaseid teemasi puudutavate vestluse juurde ning hiljem uuesti sama küsimusi küsida, millele eelnevalt vastust ei saadud. Toimepanijad muutsid hiljem oma lähenemist, kui nad mõistsid, et koheselt seksuaalsetel teemadel kirjutamine hirmutab lapsi. Prooviti veidi pikemalt rääkida ohvri igapäevastest tegemistest ning neile meeldivatest teemadest.

“Niisama oli isegi okei rääkida aga oli vastik kui ta (toimepanija) selliseid, imelikke kirju ja pilte saatis.”

Ohvrites üritati tekitada ka huvi seksuaalelu vastu rääkides oma kogemustest ning ühes juhtumis pakkus toimepanija, et kohtumisele kaasa võib võtta soovi korral sõbranna, et oleks julgem. See aga ei toimunud, sest antud juhul oli lapsel väga usalduslik suhe enda vanematega, kellele ta rääkis sotsiaalmeedias temaga ühendust võtnud mehest. Lisaks palus laps ise korduvalt kirjutajat, et ta jätaks ta rahule.

“Kui ta kirjutab mulle neid seksijutte siis ma ütlesin emale ja ta ütles et ma nendele ei vastaks ja teda sõbraks ei võtaks.”

Soov.ee keskkonda endale konto teinud tüdrukuga, kes soovis leida kooli kõrvalt lisatööd võttis ühendust mees, kes pakkus majapidamistöde (siseruumide koristamine, aia korrashoid, lihtsamad ehitustööd) tunnitasu eest tegemist. Alguses käis ohver töid tegemas üksinda, hiljem kutsus kaasa juba enda sõbrannasid jms. Ohvrid käisid seal edaspidi koos ja eraldi ning kutsusid omakorda veel enda teisi sõbrannasid. Pakkumisele esineda erootilises teoses, mille eest pakkus toimepanija ohvritele raha eelnesid esialgu majapidamisega seotud tööülesannete täitmise ajal kohatud naljad, alkohoolsete jookide ja tubakatoodete pakkumine ja hiljem seksuaalsed kommentaarid ning tüdrukute soovimatu katsumine tööülesannete täitmisel

õpetamiseks ja julgustamiseks, mis aga ohvrite sõnul ei olnud vajalik ning pani neid väga ebamugavalt tundma.

“Pesin aknaid siis ta tuli ja pani oma käed niimoodi ümber ja näitas, et ettevaatlikult ja kui teised ei näinud siis tegelikult pani käe tagumikule ka.”

Ühes juhtumis valetas mitme ohvriga toimepanija ennast tüdrukutega samaealiseks noormeheks, et võita nende usaldus ning mõjutada endaga avameelsemalt suhtlema ja hiljem seksuaalse sisuga pilte saatma. Suhtlusviis iga ohvriga oli samasugune. Toimepanija suhtlusviis sarnanes ohvrite eakaaslastele, et mitte äratada kahtlust ning ta avaldas tüdrukutele soovi astuda romantilisse suhtesse. Esialgu oli kontakti luues suur rõhk huvi tundmisel ohvrite kooli, sõprade, pere ning igapäevaste tegemiste vastu.

“Ta kirjutas iga päev ja tal olid sellised pildid nagu oleks võib-olla mitte 14-aastane aga kindlasti mitte vanem kui 17-aastane.”

Juhtumis, kus olid ohvriteks olid poisid proovis toimepanija võita nende tähelepanu ja manipuleeris nendega rääkides enda rahast ja materiaalistest asjadest. Toimepanija saatis ohvritele pornograafilise sisuga pilte, et tekitada noortes poistes seksuaalelu vastu huvi. Toimepanija jättis ohvritele mulje, justkui oleks ta sooviks neid abistada ja õpetada kõigega, mis puudutas seksuaalsust ja seksuaalvahekordi. Ohvrite julgustamiseks seksuaalsetel teemadel rääkima proovis toimepanija olla võimalikult avatud ja detailne kirjeldades enda kogemusi. Kuriteole eelnevalt räägiti ohvritele meelitavat juttu sisuga, et kas nad sooviksid minna toimepanijate juurde massaaži väites, et on erialalt massöör, mis pidi põhjendama tema soovi ohvreid katsuda.

“Ta hakkas mulle selle eest raha pakkuma, et me kokku saaksime ja et ta saaks mulle õpetada kuidas ennast rahuldada.”

Prostitutsiooni vahendamise kuriteole eelnevalt olid ohver ja toimepanija omavahel vastastikusel kokkuleppel seksuaalsuhtes. Iga seksuaalvahekorra eest andis toimepanija ohvrile raha ilma, et ohver oleks seda küsinud või palunud. Esimene kontakt ja suhtlus sai alguse sotsiaalmeedias Facebooki vahendusel. Toimepanija sõidutas ohvrit vajadusel tema soovist lähtuvalt näiteks erinevate linnade vahel sõbrannade juurde, koolist koju, linna poodlema jms.

“Me olime niisama koos, ei olnud raha pärast aga ikka peale igat korda, kui olime koos ta andis mulle 50 eurot aga ei öelnudki, miks andis.”

Kokkuvõttes alustati suhtlust eranditult sotsiaalmeedia vahendusel eesmärgiga jõuda alaealise seksuaalse eksploateerimiseni. Lapsi eksitati, pannes neid arvama ja tundma justkui toimepanijad, kellega nad suhtlevad on nende sõbrad või romantilised partnerid. Toimepanijad pakkusid ohvritele ülevoolavat tähelepanu, komplimenteerisid nende välimust ja tundsid huvi igapäevaste tegemiste vastu. Nii tekkis toimepanijatel ajaraam- uuriti, kas laps on juba koolist kodus, kas ta õpib jms.

3.2.2 Värbamine

Värbamine toimus analüüsitud juhtumites sotsiaalmeedia vahendusel või füüsiliselt kokku saades. Seda, kuidas ohvreid inimkaubandusse kaasati püüti teha pannes ohvreid tundma nagu see, mida neile pakutakse oleks nende heaolu jaoks ja abistamise eesmärgiga. Värbamisel kasutati meelitamist ja manipuleerimist ning värbamine ei toimunud ühelgi analüüsitud juhtumitest vägivaldselt.

Prostitutsiooni vahendamise kuriteole värbamisel näidati ohvrile, kui “kerge” viis võib olla raha teenimine seksuaalteenuste pakkumisega. Värbamine toimus nii, et mees, kellest sai hiljem tüdrukute seksuaalteenuse vahendaja andis neile iga kord peale endaga koos oldud seksuaalvahekorda kuni 50 eurot. Ühel korral, kui ohver palus raha toimepanijalt ning mehel seda talle anda ei olnud tegigi ta tüdrukule pakkumise, et ta võiks hakata pakkuma seksuaalteenuseid, kui raha on vaja.

“Mul oli vaja raha aga tal ei olnud anda ja siis ta pakkus, et võiksin seda teistele ka teha, sest ta ütles, et tal ei ole mulle igavesti anda raha ja selleks on koht, mida sai kasutada (Iha.ee).“

Pakkumisest esimese kliendi ning iha.ee konto üles seadmiseni võttis aega umbes nädal, sest ohver puudus palju koolist ning neil oli võimalik sellega koheselt tegelema hakata. Esimese kliendi leidis vahendaja enda tutvusringkonnast. Kannatanu selgituste kohaselt toimus esimene kuritegu järgmiselt:

„Pidime tegema konto Iha.ee oli selle nimi aga siis esimene kord oli mingi mees kes oli tema tuttav, ütles, et peaksin teda käega rahuldama ja ma sain selle eest 50 eurot.“

Tinderis ja Snapchatis alguse saanud kuriteol oli toimepanija erinevatel aegadel erinevate tüdrukute “poiss sõber”. Ohvrid külastasid toimepanijat, nende suhted olid positiivsed ning toimepanija ja ohver olid omavahel seksuaalsuhtes. Hiljem, kui toimepanija küsis tüdrukutelt seksuaalse sisuga pilte või seksuaalvahekorda astumist ning sai negatiivse vastuse hakkas noormees manipuleerima ja ähvardama erinevate piltide ja videotega. Osad nendest olid ohvrid toimepanijale saatnud ise ning teised olid tehtud tüdrukute teadmata toimepanija poolt salaja eelnevalt aset leidnud seksuaalvahekordadest. Lisaks inimkaubandusega seotud süüdistustele viis üks kohtumine Tinderis kokkulepitud kohtumisel toimepanija ja ühe ohvri vahel vägistamiseni.

„Ütles, et ma saadaksin ühe pildi paljastest rindadest ja teise suguelunditest, kui ma seda ei tee siis ta ütles, et saadab ühe minu varasema pildi teistele edasi.“

Majapidamistöid kooli kõrvalt teinud ohvrite värbamine toimus ettepanekuga osaleda erootilises teoses raha eest. Tüdrukutele tehti erinevatel aegadel pakkumisi “teenida kergemalt raha, kui majapidamistöodega”. Lisaks pakkus toimepanija raha tüdrukutele selle eest, et nad oleksid nõus laskma tal teha endale oraalseksi või astuma seksuaalvahekorda. Manipuleerimiseks kasutas toimepanija viisi, kus kinnitas ohvritele pidevalt, et teised tüdrukud on seda sama teinud ja tegevuses ei ole mitte midagi imelikku või keelatud.

”Oli nii, et peale tavalise töö tegemist küsis ta kas ma soovin ka muul moel lisa teenida ja siis ta lõpuks pakkus mulle raha selle eest, et ma talle ennast alasti näitaksin ja rääkis, kuidas teised on seda ka teinud.”

Kokkuvõttes kasutati värbamiseks ohvritega manipuleerimist ning meelitamist. Ohvreid pandi tundma nagu see, mida neile pakutakse on neile kasulik ning toimepanija tahab neile üksnes head. Värbamine toimus sotsiaalmeedia teel samas keskkonnas, kus esmane kontakt või füüsilisel kokkusaamisel.

3.2.3 Ärakasutamine

Kuriteod inimkaubanduses alaealistega hõlmasid antud töö raames uuritud juhtumites prostitutsiooni vahendamist ja mõjutamist sellega tegelemiseks, raha pakkumist seksuaalvahekorra eest, raha pakkumist üles astumise eest erootilise sisuga piltides ja videotes ning ähvardamine seksuaalse sisuga videote ja piltide avalikustamisest.

Prostitutsiooni vahendamise ja mõjutamisel prostitutsiooniga tegelema juhtumil olid ohvril ja toimepanijal usalduslikud suhted. Toimepanija võitis ohvrite usalduse rääkides nendega elulistest asjadest, sõidutades neid vajadusel autoga ning veetes aega koos ka väljaspool seksuaalteenuste vahendamist. Toimepanija hoidis ohvreid enda mõju all leppides kokku nende eest kohtumisi võimalike klientidega ja pidades nendega ohvrite nime alt iha.ee keskkonnas vestlusi. Ligipääsud keskkonna kontodele olid nii ohvritel kui toimepanijatel. Hinnakirja profiili jaoks pani koos ohvritega kokku toimepanija, kus teenuste eest jäid tasud vahemikku 175-250 eurot. Iga kohtumise eest sai toimepanija endale reeglina pool ohvri teenitud summast, mis justkui tekitas ohvrites toimepanija ees kohustuse klientidega kohtuda.

„Ma andsin talle alati poole sellest, mille meestelt sain. Ma isegi ei teadnud, miks. Nii oli lihtsalt jäänud.“

Prostitutsiooni vahendamisel üritas toimepanija pidevalt panna ohvreid ennast halvasti tundma rääkides, kui palju ta on nende jaoks teinud ning kui paljuga riskib ning kasutas seda manipuleerimiseks.

“Kui ma ei tahtnud mõnele kohtumisele minna siis ta alati ütles, et tal on naisega niigi probleeme ja ei ole vaja, et mina ka neid juurde tekitaksin.”

Oli olukordi, kus seksuaalteenuste pakkumisel filmiti seksuaalvahekorda kliendi poolt vastu ohvrite tahtmist ning isegi mitmel korral paludes filmimine lõpetada seda ei tehtud. Juhtumis oli ohvriks ka 14-aastane ohver, kes ei tegelenud seksuaalteenuste pakkumisega, kuid oli sama juhtumi toimepanijaga meelitamise läbi seksuaalvahekorras. Toimunud seksuaalvahekorra eest maksis lapsele oma rahast 30 eurot kaasas olnud teine prostitutsiooniga tegelev alaealine ohver, kelle toimepanija võttis kohtumisele kaasa.

„Ma andsin sellele tüdrukule pärast ise 30 eurot, sest tal ei olnud raha.“

Raha pakkumisel erootilises teoses osalemisel ning prostitutsiooniga alustamisega mõjutamisel olid ohvriteks toimepanija juures majapidamistöid tegevad alaealised tütarlapsed. Toimepanija pakkus ohvritele erinevatel aegadel “kergemat” viisi raha teenimiseks, kui majapidamistööd. Pakkumised algasid erootiliste piltide tegemisest ning lõppesid seksuaalvahekorra eest raha pakkumisega. Keeldumisel aga kasvasid ohvritele pakutavad summad aina suuremaks. Ohvid tunnistasid, et toimepanija käitumine oli neile ebameeldiv aga nad läksid sinna alati tagasi, sest toimepanija andis neile raha ka ilma tööta, kui ohvid seda küsisid. Lisaks ostis toimepanija alaealistele mitmel korral alkohoolseid jooke, tubakatooteid ning pakkus lahjasi alkohoolseid jooke samal ajal, kui alaealised tema juures majapidamistöid tegid. Hoolimata sellest, et ohvid käisid majapidamistöid tegemas tihti kahekesi või kolmekesi tegi toimepanija ettepanekuid raha eest seksuaalvahekorda astuda või osalemist raha erootilistes teostes ainult siis kui oli ühe ohvriga kahekesi. Hiljem rääkisid ohvid omavahel ning tüdrukutel ei olnud aimugi, et teistele tehti samu pakkumisi. Toimepanija julgustas tüdruke võtma pakkumisi vastu rääkides neile, et teised tüdrukud teevad sama ja nii on väga hea raha teenida.

„Ta pakkus mulle talvel samal ajal, kui värvisin tema elumajas põrandat, et annab 10-20 eurot, kui lasen tal oma sõrme enda tuppe panna.”

Läbi sotsiaalmeedia toimunud kuritegude, kus toimepanijad mõjutasid läbi erinevate sotsiaalmeedia keskkondade alla 18- aastaseid saatma endast seksuaalse sisuga fotosid, videoid ja pakkusid raha seksuaalvahekorra eest kohtumisel kasutati manipuleerimiseks vanuse valetamist oluliselt nooremaks, et tunduda usaldusväärsemana ning raha, meelitusi ja tähelepanu. Ühes juhtumises esines toimepanija sotsiaalmeedias 14 ja 15 aastase. Manipulatsioonina kasutas toimepanija seda, et kiitis ohvrite välimust, avaldas soovi olla nende poiss-sõber, ütles et ta armastab neid ning rääkis, kui hea meel tal oleks, kui ohvid saadaksid endast just selliseid pilte nagu tema soovib.

„Ta palus, et saadaksin endast veel pilte aga siis juba märkis, et võiks ülevalt paljas olla. Ma ütlesin ei ja et ma ei ole selline tüdruk. Siis ta ütles, et ei viitsi minuga suhelda ja siis ma saatsingi, sest ta meeldis mulle.“

Kannatanutele saatis toimepanija enda suguelunditest fotosid, et neid julgustada ning kaks ohvrit saatsid talle vastu alasti pilte, mida nad olid teinud üksteisest. Juhuslikult sattusid kaks tüdrukut, kes omavahel olid sõbrannad sama toimepanija ohvriteks. Raha, mida toimepanija

piltide eest anda lubas ta neile ei maksnudki ning tunnistas hiljem, et ei plaanudki seda teha. Antud juhtumist tuli välja, et toimepanija väärkohtles alates teismeeast aastaid tagasi seksuaalselt enda lapsealisi pereliikmeid, kes rääkisid sellest alles aastaid hiljem käesoleva kuriteo välja tulles. Tolleaegsed ohvrid proovisid seda rääkida samal ajal, kui väärkohtlemine toimus sellest ka lapsevanemale, kuid sellel ajal ei uskunud neid keegi.

Kuriteod, kus olid ohvriteks poisid leidis aset nii sotsiaalmeedias kui ka avalikus kohas ning see sisaldas prostitutsioonile mõjutamist, mille eest pakkus toimepanija neile raha, alkoholi, tubakatooteid, tehnikat jms. Toimepanija ahvatles esialgu ohvreid seksuaalselt, saates neile erootilisi pilte naistest ja rääkides seksuaalvahekorra. Hiljem sai ta ohvrite tähelepanu rääkides rahast ning meelitades läbi selle ohvriteid saatma enda suguelunditest talle videoid ning pilte. Toimepanija manipuleeris ohvrite soovidega. Paludes toimepanijalt raha laenuks tehnika ostmiseks pakkus ta, et selle raha võib ta anda seksuaalvahekorra eest.

“Ta ütles, et raha ei kasva puu otsas ja niisama ei anna ta mulle midagi. Selleks ma oleks pidanud tegema seda, mida ta käseb.”

Oli juhtum, kus ohvrite tolelaegne poiss-sõber kasutas seksuaalvahekorrale sundimiseks või erootilise sisuga piltide ning videote saamiseks salaja filmitud videoid seksuaalvahekorra ning tüdrukute enda saadetud paljastavaid pilte ning videoid. Toimepanija lubas videod ja pildid saata laiali ohvrite vanematele, sõpradele ja tuttavatele juhul, kui ohver ei täida esitatud nõudmisi seksuaalvahekorda astumiseks või uute piltide saatmiseks.

“Ühel hilisõhtul saatis ta mulle video, kus ma tegin talle suuseksi, mul endal ei olnud aimugi, et ta oli mind filminud ning ta lubas selle edasi saata, kui ma ei tee mis ta ütleb.”

Kokkuvõttes oli kuritegudeks, mida uuritud juhtumites toime pandi prostitutsiooni vahendamise, mõjutamist prostitutsiooniga tegelema, raha pakkumist seksuaalvahekorra eest, üles astumisele mõjutamine pornograafilises või erootilises teoses ja raha pakkumist erootilise sisuga piltide ja videote eest. Enim kasutati toimepanijate poolt enda isiklike huvide saavutamiseks manipuleerimist, mõjutamist raha ja materiaalsete asjadega ning ähvardamist ohvri hirmutamiseks.

4. JÄRELDUSED JA ARUTELU

Sageli kujutatakse ette, et inimkaubandus on isiku transport ühest riigist teise ning selle käigus tema ekspuuteerimist välisriigis. Inimkaubanduse kuriteod on keerulised ja koosnevad sageli mitmetest sellistest osategudest, mida esmapilgul ehk ei osata inimkaubandusega seostada. Inimkaubandus ei ole tänapäeval mitte ainult rahvusvahelise mõõtmega ekspuuteerimine vaid kuritegusid pannakse toime igapäevaselt ka siseriiklikult ja üsna varjatult, kusjuures seda nii avalikus kohas kui ka internetis. Tihti ei osata riigisisest inimkaubandust ära tunda, sest seda on võimalik toime panna täiesti mittekontaktset, ohvriga isegi füüsiliselt kohtumata. Suur osa siseriiklikust inimkaubandusest toimub alaealistega ja on seotud seksuaalse ekspuuteerimisega. Seda toetab nii 2018. kui ka 2019. aasta Kuritegevus Eestis statistika, kus mõlemal aastal olid 100% alaealiste vastu suunatud inimkaubanduse kuritegudest seotud seksuaalse ekspuuteerimisega (Leps, 2018; Leps, 2019). Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, milline on alaealiste suhtes toime pandud inimkaubandus kuritegude dünaamika Eestis.

Toimepanemise aeg ja koht

Käsitatud alaealiste vastu toime pandud inimkaubanduse kuriteod leidsid aset mittekontaktset ja kontaktset. Valdav osa nendest olid mittekontaktset kuriteod ehk siis toime pandud täielikult või osaliselt füüsilise kontaktita interneti teel. Näiteks meelitati ohvreid saatma endast pornograafilise sisuga pilte ja videosi, pakkudes neile selle eest raha ja muid materiaalseid asju nagu näiteks elektroonilist tehnikat. Kuritegevus Eestis (2018) statistikas on toodud välja, et 60% inimkaubanduse juhtumite puhul võetakse ohvriga kontakti just suhtlusmeedias ja 28% kõigist seksuaalkuritegudest on toime pandud interneti kasutades. Kuritegevus Eestis (2020) andmetel olid 567st registreeritud seksuaalkuriteost 88 täisealistega toime pandud kontaktset kuriteod ning 479 alaealistega kontaktset ja mittekontaktset kuriteod. Sellest võib järeldada, et alaealiste vastu suunatud seksuaalse ekspuuteerimise ning sellega seotud teiste seksuaalkuritegude puhul leiavad need aset sagedamini mittekontaktset võrreldes täiskasvanutega. Käesolevas töös käsitletud alaealiste ohvritega kontaktsete kuritegude ettevalmistus toimus samuti reeglina sotsiaalmeedias, mis tähendab seda, et internet mängib nii laste inimkaubandusse värbamisel kui ka toimepanemisel olulisemat rolli kui täiskasvanute

puhul. Nii peaks olema alaealistega seotud inimkaubanduse ennetustöö suuremas osas suunatud just mittekontaktsetele ja sotsiaalmeedias toimepandud kuritegudele ning sellega seotud laste teadlikkuse tõstmisele.

Üldiselt joondus välja muster, et enamasti pannakse inimkaubanduse kuritegusid kõige tihedamini toime (nii kontaktsetel kui ka mittekontaktsetel) õhtuti, nädalavahetustel ning suvisel ajal ka nädala sees. Täiesti öösel toime pandud kuriteod toimusid valdavalt teismeeas olevate ohvritega, kes võisid juba kauem väljas olla. Nooremate ohvritega pandi kuriteod toime valdavalt õhtusel ja pealelõunasel ajal. Ka McKillop jt (2015) on leidnud, et seksuaalse ekspluateerimise ohvriks sattunud nooremaid lapsi kuritarvitatakse rohkem päevasel ajal, puberteedi eelseid päraslõunal ja õhtusel ajal ning vanemaid lapsi ning noorukeid õhtusel ja öisel ajal. Kellaajalise mustri tekkepõhjuseks võib olla alaealiste ohvrite koolikohustus ning toimepanijate töökohustus. Siiski oli erandeid põhjusel, et nutiseadmete tihe kasutus annab inimestele võimaluse suhelda jooksvalt täites samal ajal teisi kohustusi. Uurimuses, mis käsitleb laste seksuaalse väärkohtlemise kellaaja ja vanuse seost on välja toodud, et väärkohtlemine leiab aset 48% vahemikus 15.00-21.00, 34% 06.00-15.00 vahel ning 18% üleöö ehk 21.00-06.00 (McKillop jt, 2015). Võib järeldada, et hommikul ajal toimub laste seksuaalset väärkohtlemist vähem, sest toimepanijad on hõivatud rutiinsete tegevustega ja lapsed koolis käimisega.

Kontaktseid kuritegusid pandi enim toime avalikus kohas nagu kaubanduskeskus, mets, või linnas sees (viibides samal ajal autos) ja mitteavalikes nagu toimepanija isiklikus kodus ja hotellis. Seksuaalse väärkohtlemise juhtumid leiavad aset enamasti kodustes tingimustes, olenemata ohvri vanusest või soost (McKillop jt, 2015: 6). See tuleneb sellest, et suur osa seksuaalsetest väärkohtlejatest on lähedased inimesed nagu näiteks ohvri isa, kasuisa, onu jne. Käesolevas uurimistöös ei tulnud välja ühtegi juhtumit, kus kuritegu oleks toimunud planeeritult ohvri kodus keskkonnas. Tõenäoliselt oli see tingitud sellest, et toimepanijad olid reeglina ohvrile varasemalt võõrad inimesed ning nad ei omanud turvalist ligipääsu ohvri kodule.

Kuriteo toimepanemise koha valikul tuli välja selge muster, et avalikud kohad, kus kuritegu aset leidis oli kergesti ligipääsetav kuid piisavalt varjatud, et siiski mitte äratada tähelepanu. Sama on märkinud McKillop jt (2015), et enam kui 60% laste seksuaalse väärkohtlemise

juhtudel olid teised inimesed (nii täiskasvanud kui lapsed) läheduses, kuid mitte piisavalt lähedal, et otseselt intsidenti pealt näha. Kerttu Klaus (2021) uuris oma bakalaureusetöös laste seksuaalset ahvatlemist ja leidis, et kuritegusid pandi kõige enam toime neljas erinevas kohas: siseruumides, internetis, avalikus kohas ning koolis. Erinevalt laste seksuaalsele ahvatlemisele ei pandud käesolevas valimis ühtegi laste seksuaalse ekspluateerimise juhtumit toime koolis. Seda võib seletada see, et toimepanijateks olid täiskasvanud inimesed, kelle koolitee oli juba lõppenud ja neil ei olnud haridusasutustega ka muud sorti kokkupuudet, mis oleks võinud koolikeskkonnas ekspluateerimise võimalikuks teha. Sarnaselt Klaus (2021) tulemustega valisid toimepanijad kuriteo sooritamiseks kõrvalisemad kohad, mis oleksid võimalikult kättesaadavad ja mugavad.

Toimepanija ja ohvri omavahelised suhted

Toimepanija ja ohvri omavahelised suhted olid esialgu valdavalt positiivsed. Olenemata sellest, et CTDC (2017) andmetel on ligi pooltel registreeritud juhtumitest inimkaubandusse alaealiste suhtes kaasajaks pereliige, oli antud töös käsitletud juhtumites toimepanija ohvri jaoks eranditult täiesti võõras inimene, kellega esmane kontakt tekkis igal korral läbi sotsiaalmeedia. Otsest kriteeriumit, mille järgi toimepanijad ohvreid valisid kogutud andmetest ei selgunud. Ohvrid kirjeldasid, et mingil ajahetkel keegi lihtsalt kirjutas neile ja avaldas soovi suhelda või saatis koheselt seksuaalse sisuga pilte ning sõnumeid. Osana ohvriga suhte loomisest kohandab toimepanija sageli enda käitumist ja suhtlusstiili, et leida lapsega ühine keel ja panna neid mugavalt tundma (Williams, Elliott, ja Beech, 2013). Ka käsitletud juhtumite suhete olemus ja areng oleneb sellest, kuidas toimepanija ohvriga suhtles, kaua kestis esialgne tutvus ning kui vastuvõtlik oli ohver toimepanija soovidele.

Head suhted ning toimepanija oskuslikkus ohvriga manipuleerida viisid füüsilise kontaktini. Erinevaid tüüpi suhteid, mille varjus toimepanijad üritasid seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil ohvrile läheneda olid näiteks sõprus, romantiline suhte, “õpetlik” suhte, kus rõhuti soovile kannatanut õpetada ning “abistav” suhte, kus pakuti võimalust näiteks alustamiseks seksuaalteenuste pakkumisega või üles astumist erootilises teoses justkui kergemat raha teenimise viisi. Nii ehitas üles enda suhte toimepanija, kellel oli alaealisega seksuaalsuhte, andes talle ise seksuaalvahekorra eest raha, mis viis hiljem pakkumiseni hakata tegelema prostitutsiooniga. See märgib otsest süsteemi, mida kasutas toimepanija enda ja ohvri

Ohvreid oli perekondadest, kus esines probleeme alkoholi liigtarbimisega ning puudusid usalduslikud suhted. Siiski ei jäänud puutumata ka pealtnäha probleemideta perekondadest, kahe lapsevanemaga lapsed. Sama on näidanud uuring, et üheks mõjutajaks on perekondlikud suhted – enam ohustatuks peetakse neid lapsi, kelle vanemad on alkohoolikud ja kasutavad vägivalda, kellel puuduvad lähedased suhted perekonnas ning vanemate poolne järelevalve (Trummal, 2003: 13). Scott ja Skidmore (2020) on öelnud, et pole üllatav, et varasema väärkohtlemise, perekonna lagunemise ja kehvade suhete tõttu vanematega, sageli ka hooldusasutustes kasvamise tulemusel on noored inimesed haavatavamad tähelepanu suhtes, mida pööravad neile mitteusaldusväärsed ja halbade kavatsustega täiskasvanud.

Toimepanijatel, kellel oli juhtumites mitmeid ohvreid erinevate taustadega ei olnud ekspluateerimisel edu ohvritega, kellel olid oma vanematega lähedased suhted. Sellised lapsed ei kartnud rääkida vanematele neile veidra või ebameeldivana tundunud suhtlusviisist ning on võimalik, et vanemad on kas varitsevatest ohtudest ehk lastele rääkinud või omavad suuremat ülevaadet lapse sotsiaalmeedia ja interneti kasutamisest. Sellest võib järeldada, et turvaline kodukeskkond ja head suhted vanematega vähendavad riski inimkaubanduse ohvriks sattumisel. Miller-Perrin ja Wurtele (2017) on maininud, et alaealiste seksuaalse ekspluateerimise ohvriks sattumisel on välja tulnud mitmeid perekonnaga seotud faktoreid nagu näiteks vanemliku järelevalve puudumine ja väärkohtlemine.

Puuduvat turvalist kodust keskkonda kasutati toimepanijate poolt ära näiteks võimalusena lastega pidevas kontaktis olla, sest vanematel ei olnud erinevatel põhjustel nagu üksikvanemlus ja pikad tööpäevad võimalust enda laste tegemistele piisavalt tähelepanu pöörata. Lapsevanemad tunnistasid tihti kuritegude välja tulemisel, et neil ei olnud kontrolli ega ülevaadet sellest, kus ja kellega nende laps oma vaba aega veedab ning kellega suhtleb. Juhtumites oli vanemaid, kes üritasid laste tegemistel silma peal hoida, kui tajuti laste käitumises muutust ja ühe juhtumi puhul ei hoidnud kuritegu ära isegi see, kui lapsevanem üritas last jälitada, tema telefoni positsioneerida jms.

Beckett, Holmes ja Walker (2017) on ühe riskitegurina inimkaubanduse ohvriks sattumisel välja toonud ka haridusteelt kõrvale jäämist ja õpiraskusi. Suur osa uurimistöös käsitletud juhtumite ohvritest oli samuti kas õpiraskustega või hariduslike erivajadustega. Probleeme oli põhjuseta puudumiste, hinnete ning võimekusega koolis hakkama saamisega. Kuigi

riskifaktorid muudavad lapsi haavatavamaks ja suurendavad seksuaalse eksploateerimise tõenäosust, ei saa riskifaktorite abil kindlalt ennustada või riskifaktorite puudumist käsitleda kui immuunsust kindlustavat asjaolu. Olenemata sellest, et on olemas mitmeid riskifaktoreid ja omadusi alaealiste seksuaalse eksploateerimise ohvriks sattumisel ei ole mõnel ohvril mitte ühtegi nendest omadustest (Greenbaum, 2014: 249). See näitab, et turvaline kodune keskkond ja tähelepanelike lapsevanemate üritused lapsi kaitsta ei suuda alati kuritegu ära hoida.

Paljudel juhtudel oli toimepanija alustatud seksuaalse sisuga vestlus ohvrite jaoks esmakordne ning lapsed ei mõistnud, et seksuaalse sisuga küsimused, mida toimepanijad nendelt küsisid olid privaatsed ning mitte võõrastega arutamiseks. Enamus juhtumites ei saanud ohvrid esialgu isegi aru, millised kavatsused toimepanijal olid. Hiljem aga tunnistusi andes, kui neile olukorda selgitati ütlesid mõned lapsed, et nad saavad aru, miks toimepanija nendega sõbralik oli ja milline oli tema tegelik eesmärk. Ohvrite *Groomingu* protsessis oli roll “näilisel usaldusel” (*deceptive trust development*), mida toimepanijad kasutasid enda reaalse huvi katteks kaasata laps seksuaalsesse eksploateerimisse, arendades ohvritega usaldusel põhinevat suhet nagu romantiline suhe või sõprussuhe (Lorenzo-Dus jt, 2020). Sama muster tuli välja ka käesolevas uuringus, kus toimepanijad teadlikult ehitasid ohvritega üles usalduslikku suhet, tundsid nendega toimuva vastu näiliselt väga suurt huvi ning käitusid nii nagu tegu oleks abistavate ja hoolivate inimestega nende elus, et hilisem inimkaubandusse kaasamine oleks kergem ning ohvrid peaksid neid usaldusväärseteks. Nii kasutasid toimepanijad otseselt ära laste vanusest tulenevat teadmatust ja usaldavust.

Beckett, Holmes ja Walkeri (2017) välja toodud haavatavusena suhtlemisel teiste lastega, kes olid sattunud seksuaalse ärakasutamise ohvriks oli käesoleva uurimistöö valimis konkreetne juhtum, kus üks ohver sattus seksuaalteenuseid pakkuma läbi oma sõbranna, kes sellega toimepanija vahendusel tegeles. See tähendab, et otseselt suhtlemine ja sõprussuhtes olemine teiste lastega, kes on inimkaubanduse ohvrid võib suurendada seksuaalse eksploateerimise ohvriks sattumise riski.

Töös kasutatavas valimis oli inimkaubanduse (alaealiseks) ohvriks juhtumites enamasti 11-14 aastane tüdruk, kes oli pärit probleemsest perekonnast ning kellel puudusid usalduslikud suhted vanematega. Lisaks võisid lapsel olla õpiraskused või vaimse tervise probleemid nagu näiteks depressioon ning muud käitumisraskused.

Kuriteole eelnenud sündmused

Valimis olnud juhtumites oli seksuaalse ekspluateerimise toimepanijaks mees vanuses 20-76. Igal toimepanijal oli 3-10+ ohvrit, nii poisse kui tüdrukuid vanuses 3-16-aastat. Shelton jt (2016) on maininud, et ligikaudu pooltel seksuaalse ekspluateerimise kuritegude toimepanijatel on rohkem kui üks tuvastatud ohver ning paljudel ohvritel on sarnaseid jooni nagu näiteks sugu, vanusevahemik ja rass. Sama muster tuli välja ka käesolevas uurimistöös analüüsitud juhtumites. Toimepanijatel olid ohvrid alati samast soost, kas ainult poisid või ainult tüdrukud ning enamasti olid nad sarnases vanuses. Kõikidel toimepanijatel oli rohkem kui üks ohver. Kuritegusid, milliseid seksuaalse ekspluateerimisega koos toime pandi, olid vägistamine, kehaline väärkohtlemine, lapsealise seksuaalne ahvatlemine, lapsporno valmistamine ja selle võimaldamine, suguühendus lapsealisega ning sugulise kire rahuldamisele sundimine. Sellest nähtus, et alaealiste vastu suunatud inimkaubanduse kuritegusid pandi juhtumites sageli toime koos teise seksuaalkuritegudega.

Esmane tutvus toimus reeglina alati sotsiaalmeedias (Snapchat, Instagram, Rate.ee, Facebook, Whatsapp, Tinder ja ühel juhul Soov.ee) ja tutvust alustas (sõbrakutsed, esimesed sõnumid) alati toimepanija. Lisaks kasutati seksuaalsel ekspluateerimisel toimepanija algatusel Iha.ee platvormi seksuaalteenuste vahendamiseks, kus enne reaalsel prostitutsiooni vahendamist pandi toimepanija initsiatiivil lehele avalik konto koos hinnakirja ja muu informatsiooniga. Sarnaselt teistele seksuaalkuritegudele toimub enne reaalsel seksuaalse ekspluateerimise kuritegu *grooming*, mille eesmärgiks on lapsega suhe luua ja seejärel valmistada teda ette seksuaalseks kuritarvitamiseks (Klimek, 2020). Kõikidel analüüsitud kuritegudel, mis viisid füüsilise kohtumiseni ja kus toimepanijal ja ohvril oli pealtnäha positiivne suhe oli suhtlusperiood pikem ning aeg kuriteoks ettevalmistamisel hõlmas pidevat tähelepanu ja suhtlust ohvriga. Ka Lorenzo-Dus jt (2020) on välja toonud, et tegelikku eesmärki kaasata ohver seksuaalsetesse tegevustesse varjatakse sellega, et ehitatakse üles usaldusel põhinevat suhet, millel rõhutakse romantilisele või sõprussuhtele.

Ka analüüsitud juhtumites läheneti ohvritele tüüpiliselt küsimusega, et millega viimane tegeleb ning seletati ühenduse võtmist sooviga tutvuda ja sõbruneda. Vähemuses olid juhtumid, kus toimepanija alustas vestlust koheselt seksuaalse alatooniga. Selle tingis asjaolu, et mitmel toimepanijal oli 10+ ohvrit, mis tähendab seda, et nad olid kogunud, kuidas lapsed ei ole

kohelelt seksuaalsetel teemadel vestlust alustades vastuvõtlikud suhtlusele, sest see on nende jaoks hirmutav. See pani toimepanijaid väga hoolikalt valima enda lähenemisviisi, et lapsi ennast usaldusväärseks pidama panna. Williams, Elliot ja Beech (2013) on enda artiklis välja toonud, et toimepanijate huviks on, et laps suhtuks nendesse positiivselt ning käituvad nendega tihti eesmärgistatult sõbralikult ja usaldusväärsest.

Käesolevas uuringus kasutasid toimepanijad nii-öelda kaudset uurimist, kas ohvritel on poiss-sõber, kas nad on suudelnud vms. Nii ei ehmatanud ohvrid kohelelt ära, sest jutt ei olnud otseselt seksuaalse sisuga. Juhtumis, kus ohvriteks olid poisid kasutas toimepanija seksuaalse sisuga piltide saatmist ning uuris, kas ja kui palju on ohvrid tegelenud eneserahuldamisega. Vastusel, et ohvrid ei tea sellest midagi pakkus toimepanija “abi” õpetamisel. Abistamise pakkumist kasutati ohvrite usalduse võitmiseks ja julgustamiseks, mis oli osa *grooming* protsessist. Seksuaalsete sõnumite saatmise eesmärgiks on julgustada ohvreid seksuaalsetel teemadel vestlema ja uurida laste varasemate seksuaalkogemuste kohta (Quayle jt, 2011).

2019. aasta uuringus selgus, et internetis levivasse laste seksuaalse eksploateerimise materjali võrreldes reaalse eluga suhtuti leebemalt ning peeti seda vähem või mitte “tõeliseks”. Materjali suhtuti kui ainult piltidesse ning raske oli teadvustada, et tegu on tavaliste lastega ning see tegi nende seksualiseerimise uuringus osalejate sõnul leebemaks (Rimer, 2019). Ka käesolevas töös oli suur osa internetil ja sotsiaalmeedial ning tuli ette juhtumeid, kus ohver ja toimepanija omavahel füüsiliselt ei kohtunud aga kuritegu pandi siiski toime virtuaalselt.

Värbamine

Analüüsitud juhtumites oli inimkaubandusse värbajaks tavaliselt võõras inimene, mida selgitab asjaolu, et valimis olnud juhtumid olid valdavas osas mittekontaktseid ja toime pandud läbi interneti. CTDC (2022) andmetel on laste puhul inimkaubanduse puhul 45% juhtudest värbajaks pereliige, 14% juhtudest sõber, 13% romantiline partner ning 36% juhtudest muu inimene (st tuttav või võõras inimene). Siiski aga peab mainitud statistika paika, sest alaealiste seksuaalsel eksploateerimisel rõhuti romantilistele ja sõprussuhetele, mis tähendab seda, et ohvrid võisid pidada neid enda sõbraks või romantiliseks partneriks mõistmata toimepanijate tegelike kavatsusi.

Scott ja Skidmore (2020) on öelnud, et paljudel prostitutsiooni ohvriteks langenud tüdrukutel kujuneb suhe täiskasvanud mehega, kes neid prostitutsiooniks ette valmistab. Sama situatsioon tuli välja ühes antud töös analüüsitud juhtumis, kus toimepanija andis alaealistele endaga seksuaalvahekorra eest iga kord raha. See andis talle võimaluse näidata, et see on viis, kuidas raha teenida ning kasutas seda hiljem enda huvides ära hakates alaealiste tüdrukute seksuaalteenuste vahendajaks.

Suur osa seksuaalsel ekspluateerimisel on raha ja materiaalsete asjadega manipuleerimisel. Kuritegevus Eestis (2017) on mainitud, et lastele on pakutud seksuaalvahekorra eest raha 5-50 eurot ning 500 eurot kuutasuta seksuaalteenuste pakkumisel. See annab võimaluse lastele teha ettepanekut näiteks osalemises erootilises teoses või astumiseks seksuaalvahekorda tekitades tunde nagu see on lapsele kasulik ning võib talle siis võimaluse teenida vajalik summa. Ühes juhtumis pakkus toimepanija, kes oli lastele tööandja rollis taskuraha teenimisel “kergemat” raha teenimise viisi, milleks oleks olnud üles astumine erootilises teoses või seksuaalvahekorda astumine. Bite jt (2014) on samuti maininud, kuidas seksuaalset ekspluateerimist varjatakse sageli näiteks legaalsete töökuulutustega, mida on raske identifitseerida ja paljastada.

Ärakasutamine

Laste ekspluateerimise viisid näivad erinevad vastavalt geograafilisele asukohale ning sotsiaalsele kontekstile. Alaealised ohvrid, kes on pärit madala elatustasemega maadest satuvad tõenäolisemalt tööalase ekspluateerimise ohvriteks ning ohvrid, kes on pärit kõrgema elatustasemega riikidest satuvad tõenäolisemalt seksuaalse ekspluateerimise ohvriteks (UNODC, 2020:81). Kõik uurimistöös käsitletud Eesti juhtumid olid alaealiste seksuaalse ekspluateerimisega seotud ning sisaldasid tihti ka teisi seksuaalkuritegusi nagu näiteks vägistamine ja alaealiste seksuaalne ahvatlemine. Eestit võib pidada kõrgema elatustasemega riigiks, mis võib selgitada seda, et Eestis ei ole juhtumeid, kus lapsed satuksid tööalase ekspluateerimise ohvriteks. Eesti Vabariigis on sätestatud töölepingu seaduses kindlad reeglid, millist tööd ja mis mahus alaealistel teha on lubatud. Lisaks on määratud koolikohustus, mis kestab põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni (Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehekül, i.a). Eelmainitud asjaolud võivad toimida kui kaitsemehhanismid, hoidmaks ära alaealiste tööalast ekspluateerimist. UNODC (2020) andmetel moodustavad alaealised vanuses 15-17 50% kõikidest seksuaalse ekspluateerimise

ohvritest. Kuritegudeks, mida toime pandi oli alaealiste prostitutsiooni kaasamine, seksuaalvahekorra eest raha ning materiaalsete asjade pakkumine ning raha pakkumine erootilises teoses osalemisel. Sama on märkinud ka U.S Embassy Tallinn (2021), et suurem osa Eestis lapsohvritega juhtumitest on seotud seksikaubandusega, mille noorimad ohvrid on üheksa-aastased.

Kuritegevus Eestis (2020) andmetel registreeriti Eestis 479 alaealise kannatanuga kontaktset ja mittekontaktset seksuaalkuritegu. Alaealiste seksuaalsest ahvatlemisest 77% ja seksuaalkuritegudest 86% pandi toime mittekontaktset internetikeskkonnas või infotehnoloogia vahendeid kasutades. Antud uurimistöös analüüsitud juhtumitest valdav osa juhtumitest olid mittekontaktset ning toime pandud internetis, erinevates sotsiaalmeediakanalites nagu näiteks Facebook, Instagram, Snapchat, Tinder jms. Sotsiaalmeedia mängis suurt rolli ohvritega manipuleerimisel, värbamisel ning kuriteo toimepanemisel. Võib öelda, et sotsiaalmeedia lihtsustas toimepanijate tööviisi ning võimaldas ekspuuteerida korraka rohkem ohvreid, kellega ühenduse saamine on läbi interneti kergem.

CTDC (2022) andmetel kasutatakse laste peal sarnaselt täiskasvanud ohvritele mõjutamiseks enim psühholoogilist väärkohtlemist ja manipuleerimist, liikumisvabaduse piiramist ja füüsilist vägivalda. Uurimistöös analüüsitud ohvrite peal kasutati erinevaid manipuleerimise viise nagu näiteks meelitamine, tähelepanu pakkumine ning mõjutamine raha ja materiaalsete asjadega. Hiljem suhete halvenedes süütunnet tekitades, ähvardades ja hirmutades. Jäeti ohvritele mulje justkui nad oleksid romantilised partnerid või sõbrad. Ka varasemalt on leitud, et toimepanijad kasutavad tihti võltsi poiss-sõprade ja tüdruksõprade suhet eesmärgiga ohvriga kohtuda (Shelton jt, 2016: 21). Ühegi analüüsitud juhtumi puhul ei kasutanud toimepanijad ohvritega mõjutamisel füüsilist vägivalda või liikumisvabaduse piiramist välja arvatud juhtum, kus kuriteo osana pandi toime vägistamine. Mõjutamist psühholoogiliselt võib selgitada sellega, et lapsi püütakse seksuaalselt ekspuuteerida võites nende usaldus ilma füüsilise vägivallata, mis vähendab riski kuritegude välja tulemisele.

Soovitused

- Haridusasutustes oleks teema käsitlemine oluline, sest enamus töös analüüsitud juhtumite ohvritest olid pärit peredest, kus puudus turvaline kodune keskkond ja usalduslik suhe vanematega. See annaks võimaluse ka nendele lastele, kelle vanemad ei ole ohtudest rääkinud olla teadlikumad ning ennast kaitsta.
- Töökoha otsimisel alaealisena peaks ühenduse võtmiseks panema lastevanemate kontaktandmed ja esimene suhtlus peaks toimuma nende vahel. Nii teaksid vanemad kus ja kelle juures täpselt nende lapsed enda taskuraha teenivad ning see võib aidata vähendada riski laste ekspluateerimisele.
- Lastele tuleks õpetada erinevate situatsioonide põhjal, kuidas internetis käituda, toime tulla ja ennast võimalike ohtude eest kaitsta. Lisaks peaks jälgima, millised on keskkonnad, kus lapsel kontod on, milliseid pilte ja informatsiooni sinna postitatakse. Toimepanijad võivad vaadata ohvrite profiile ning eeldavad, et mida rohkem on informatsiooni, seda vastuvõtlikumad on lapsed/noored suhtlusele.
- Põhjusel, et toimepanijad olid eranditult võõrad inimesed võiks piirata või eemaldada sotsiaalplatvormidest võimaluse lisada sõbralisti võhivõõraid inimesi, keda kasutaja võib aga ei pruugi teada. Juhtumites oli just see üheks põhjuseks, miks toimepanija leidis tee ohvrini.
- Tervislikud suhted ja turvaline keskkond enda seksuaalsuse avastamiseks on väga olulised, mida peaks ja võiks lastele õpetada professionaalsel tasemel. Lapsed on haavatavamad seksuaalse ekspluateerimise ohvriks sattumaks, sest tihti rõhutakse just ekspluateerimise käigus romantilistele suhetele, millega neil ei ole kogemust, mis võib tekitada olukorra, kus nendest saavad enesele teadmata seksuaalse ekspluateerimise ohvrid.
- Lastega töötavatele spetsialistidele peaks pakkuma väljaõpet, et nad oleksid kursis seksuaalse ekspluateerimise ohvriks sattumise riskiteguritega ning toimepanijate tegutsemisviisi, et olla pädevad tegelemiseks ennetustööga ja võimalike abivajajate märkamiseks.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli teada saada milline on alaealiste suhtes toime pandud inimkaubandus kuritegude dünaamika Eestis. Tegu on kvalitatiivse uuringuga. Töö valmimiseks kasutati Harju Maakohtu ja Tartu Maakohtu kinniseid kohtutoimikuid. Kokku analüüsiti kokku seitset juhtumit, neli Tartust ning kolm Tallinnast. Juhtumid leidsid aset 2015-2021 aastal ning olid kõik seksuaalse ekspluateerimise sisuga toime pandud kombineeritult erinevate teiste seksuaalkuritegudega.

Tööst selgus, et inimkaubanduse kuritegusi pandi alaealistega toime suures osas mittekontaktset sotsiaalmeedias, ohvri ja toimepanija suhteid mõjutas ohvri valmisolek toimepanija soove täita ning ohvrid olid enamasti keerulise taustaga. Kuriteole eelnesid toimepanija ühenduse võtmine ohvriga sotsiaalmeedias ning usalduse võitmine ja meelitamine, ohvreid värbati abistamise eesmärgil nt pakkudes paremat raha teenimise viisi või rõhudes romantilistele- ja sõprussuhetele. Kuriteod, mida toime pandi olid prostitutsiooni vahendamine ja mõjutamine sellega tegelemiseks, raha pakkumine seksuaalvahekorra eest, raha pakkumine üles astumiseks erootilise sisuga piltides ja videotel ning ähvardamine seksuaalse sisuga videote ja piltide avalikustamisega.

Kokkuvõttes on selge, et alaealise vastu suunatud inimkaubanduse kuritegude toimepanijad ei ole algajad kurjategijad, vaid sageli on enne vahele jäämist toime pannud arvukalt erinevaid seksuaalkuritegusid paljude ohvrite vastu. Toimepanijad on osavad nii sobivaid ohvreid valida kui ka neid selliselt manipuleerima, et vahelejäämise tõenäosus oleks võimalikult väike ja kannatanud ei saa sageli arugi, et on inimkaubanduse või muu kuriteo ohvrid. On selge, et tegu on peitkuritegudega, milliste tuvastamine ja uurimine ongi äärmiselt keeruline. Tulemustest saab järeldada, et inimkaubanduse kuriteod pannakse toime mõistmata selle tõsisust ning seda, et inimkaubandus ei tähenda ainult pelgalt kontaktset inimeste kaubitsemist.

Käesolevas töös on võimalik näha, kuidas seksuaalne ekspluateerimine alaealiste suhtes toimub ning teha järeldusi, kuidas oleks võimalik taolisi kuritegusid tulevikus ennetada. Tulemusi saab kasutada erinevate haavatavate gruppide tuvastamiseks, seksuaalsete ekspluateerijate tööviisi mõistmiseks ning võimalike alaealiste seksuaalse ekspluateerimise juhtumite avastamiseks.

Bakalaureusetöö jätkuna oleks võimalik edasi uurida seda, kuidas saaks ennetada seksuaalse eksploateerimise kuritegusid haridus- ja huviasutustes ennetustööd tehes tõstes laste teadlikkust inimkaubandusest, seksuaalsest eksploateerimisest ning võimalikest ohvriks sattumise riskiteguritest. Lisaks oleks võimalik uurida alaealiste vastu toime pandud inimkaubandus kuritegusi kvantitatiivse uuringuga, et tuvastada ohvriks sattumise riskitegurid üldiselt ja millist rolli mängib inimkaubanduse kuritegudes sotsiaalmeedia ja internet ning millised on laste ja noorte teadmised inimkaubandusest.

KASUTATUD KIRJANDUS

Beckett, H., Holmes, D., & Walker, J. (2017). *Child sexual exploitation: definition & guide for professionals: extended text*, 11-16. University of Bedfordshire.

<https://uobrep.openrepository.com/bitstream/handle/10547/623178/UOB-RIP-CSE-GuidanceFeb2017.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

Bite, D., Zitmane, M., Krolov, R., Priest, S. (2014). Inimkaubandusse värbamine ja naise kujutamise meedias. S, Rebane, S, Priest (toim). *Uurimus prostitutsiooni kohta Lätis ja Eestis. Juhtumiuuringud Lätist, Eestis ja Ühendkuningriigist*, 23-24.
http://inimkaubandus.eluliin.ee/marta_est.pdf

Briggs, P., Simon, W. T. ja Simonsen, S. (2011). An Exploratory Study of Internet-Initiated Sexual Offenses and the Chat Room Sex Offender: Has the Internet Enabled a New Typology of Sex Offender? *A Journal of Research and Treatment* 23(1), 80-87. Kasutatud 22.02.2022,
https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1079063210384275?casa_token=T4-CDi6FbGQAAAAA:t2F7OcSjatQxWcq1b-j5FXJPLSqagLPxEpdKZXRfj7YJC3bX69Wzvy90IIZKvYytaQF5zEcXO2-n

Bryce, J. (2013). Online sexual exploitation of children and young people. In *Handbook of Internet crime*, (lk 320). Willan publishing.

Crosnoe, R. (2000). Friendships in childhood and adolescence: The life course and new directions. *Social psychology quarterly*, 2000 (4), 378.

Eelmaa, S. (2018). *Infomaterjal seksuaalse väärkohtlemise ennetamiseks koolieelsetele lasteasutustele* (5). Tallinn
https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/content-editors/Lastekaitse/library/infomaterjal_seksuaalse_vaarkohtlemise_ennetamiseks_koolieelse_tele_lasteasutustele.pdf

Eelmaa, S., Jokinen, A., Kavasa, D., Kojouharov, A., Markina, A., Rusev, A., Stabina, L., (2019).. Uncovering the business model of labour exploitation. Jokinen, A., Ollus, N. *Shady business* (21-22). Helsinki: Heuni

El-Asam, A., Katz, A., Street, C., Nazar, N. M., & Livanou, M. (2021). Children's services for the digital age: A qualitative study into current procedures and online risks among service users. *Children and Youth Services Review*, 122 (1-3).
<https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2020.105872>

Greenbaum, V. J. (2014). Commercial sexual exploitation and sex trafficking of children in the United States. *Current problems in pediatric and adolescent health care*, 44(9), 249.
<https://doi.org/10.1016/j.cppeds.2014.07.001>

Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehekülj: *Põhiharidus* (i.a). Kasutatud 28.04.2022
<https://www.hm.ee/et/tegevused/alus-pohi-ja-keskharidus/pohiharidus>

Human trafficking search kodulehekülj: *Impact of human trafficking on survivors* (i.a). Kasutatud 8.01.2022 <https://humantraffickingsearch.org/impact/>

Inimkaubanduse selgitav sõnastik (2019)
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/wtb12874_inimkaubaduse_glossary_est_final.pdf

Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 11.05.2022, <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Karistusseadustik (28.04.2022). *Riigi teataja*. Kasutatud 10.05.2022,
<https://www.riigiteataja.ee/akt/121052021009?leiaKehtiv>

Klaus, K. (2021). *Lapsealise seksuaalne ahvatlemine: kohtupraktika sotsioloogiline analüüs*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, infoühiskond ja sotsiaalne heaolu õppekava.

Klimek, L. (2020). European Responses Criminalising Online Solicitation of Children for Sexual Purposes. *Balkan Social Science Review*, 16(16), 9-10
<https://doi.org/10.46763/bssr201607k>

Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Sulesepp.

Leps, A. (2020). Inimkaubandus. Leps, A. (toim), *Kuritegevus Eestis 2020*. Tallinn: Justiitsministeerium Kasutatud 11.02.2022,
<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/inimkaubandus/>

Leps, A. (2019). Inimkaubandus. Leps, A. (toim), *Kuritegevus Eestis 2019*. Tallinn: Justiitsministeerium. Kasutatud 12.02.2022, <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevuse-statistika/inimkaubandus.html>

Leps, A. (2019). Inimkaubandus. Ahven, A., Kruusmaa, K. C., Leps, A., Solodov, S., Surva, L., Sööt, M. L, Tamm, K., Tammiste, B. ja Tüllinen, K (toim). *Kuritegevus Eestis 2018* (lk 37-38). Tallinn: Justiitsministeerium. Kasutatud 12.02.2022,
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_2018_viidetega_lisadele.pdf

Leps, A. (2017). Inimkaubandus. Ahven, A., Kruusmaa, K. C., Leps, A., Tamm, K., Tammiste, B., Tüllinen, K., Solodov, S, ja Sööt, M. L (toim), *Kuritegevus Eestis 2017*. (lk 74-79). Tallinn: Justiitsministeerium. Kasutatud 17.03.2022,
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevuseestis_2017_veebi01.pdf

Leps, A. (2017). Inimkaubandus. Ahven, A., Kruusmaa, K. C., Leps, A., Tamm, K., Tammiste, B., Tüllinen, K., Solodov, S. ja Sööt, M. L (toim), *Kuritegevus Eestis 2016*. (lk 56-61). Tallinn: Justiitsministeerium. Kasutatud 16.02.2022,
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kuritegevus_eestis_est_web_0.pdf

Lorenzo-Dus, N., Kinzel, A., & Di Cristofaro, M. (2020). The communicative modus operandi of online child sexual groomers: Recurring patterns in their language use. *Journal of Pragmatics*, 155, 16-17. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2019.09.010>

Malesky, L. A. (2007). Predatory online behavior: Modus operandi of convicted sex offenders in identifying potential victims and contacting minors over the Internet. *Journal of child sexual abuse*, 16(2), 25-30. https://doi.org/10.1300/J070v16n02_02

McClain, N. M., & Garrity, S. E. (2011). Sex trafficking and the exploitation of adolescents. *Journal of Obstetric, Gynecologic & Neonatal Nursing*, 40(2), 245. <https://doi.org/10.1111/j.1552-6909.2011.01221.x>

McKillop, N., Brown, S., Wortley, R., & Smallbone, S. (2015). How victim age affects the context and timing of child sexual abuse: Applying the routine activities approach to the first sexual abuse incident. *Crime science*, 4(1), 6-8. <https://doi.org/10.1186/s40163-015-0031-8>

Miller-Perrin, C., & Wurtele, S. K. (2017). Sex trafficking and the commercial sexual exploitation of children. *Women & Therapy*, 40(1-2), 123-129. <https://doi.org/10.1080/02703149.2016.1210963>

Quayle, E., Lööf, L., Soo, K. ja Ainsaar, M. (2011). Glossary. Ainsaar, M ja Lööf, L (toim), *Online behaviour related to child sexual abuse. Literature Report (9-16)*. EC Safer Internet Programme. Kasutatud 18.04.2022, https://childrenatrisk.cbss.org/wp-content/uploads/2020/12/Online_behaviour_related_to_sexual_abuse.pdf

Reed, S. M., Kennedy, M. A., Decker, M. R., & Cimino, A. N. (2019). Friends, family, and boyfriends: An analysis of relationship pathways into commercial sexual exploitation. *Child abuse & neglect*, 90, 11-12. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.01.016>

Rimer, J. R. (2019). “In the street they’re real, in a picture they’re not”: Constructions of children and childhood among users of online child sexual exploitation material. *Child abuse & neglect*, 90, 169-170. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.12.008>

Scott, S., & Skidmore, P. (2020). Riskide vähendamine: Barnardo abiprogramm seksuaalselt eksploateeritud noortele. https://www.barnardos.org.uk/sites/default/files/2020-11/reducing_the_risk_summary_estonian.pdf

Seigfried-Spellar, K. C., & Soldino, V. (2020). Child sexual exploitation: Introduction to a global problem. *The Palgrave handbook of international cybercrime and cyberdeviance*, 1203-1223. https://doi.org/10.1007/978-3-319-78440-3_53

Shelton, J., Eakin, J., Hoffer, T., Muirhead, Y., & Owens, J. (2016). Online child sexual exploitation: An investigative analysis of offender characteristics and offending behavior. *Aggression and violent behavior*, 30, 20. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.07.002>

Sotsiaalministeeriumi kodulehekülj: *Inimkaubandus* (i.a). Kasutatud 10.12.2021, <https://www.sm.ee/et/inimkaubandus>

Swartz, M. K. (2014). Commercial sexual exploitation of minors: Overlooked and underreported. *Journal of Pediatric Health Care*, 28(3), 195. <https://doi.org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1080/10538712.2018.1563264>

The Counter Trafficking Data Collaborative (2022). Children trafficked have a different profile to adult victims. Kasutatud 17.03.2022 <https://www.ctdatacollaborative.org/story/age-victims-children-and-adults>

Trummal, A. (2003). Alaealiste kaubitsemine seksuaalse eksploateerimise eesmärgil Euroopas: päritoluriigid, lk 10-13. Tallinn. [http://lft.ee/admin/upload/files/Alaealiste_kaubitsemine_seksuaalse_eksploateerimise_eesmaergil_euroopas%20\(1\).pdf](http://lft.ee/admin/upload/files/Alaealiste_kaubitsemine_seksuaalse_eksploateerimise_eesmaergil_euroopas%20(1).pdf)

Twis, M. K., Kirschner, L., & Greenwood, D. (2021). Trafficked by a Friend: A Qualitative Analysis of Adolescent Trafficking Victims' Archival Case Files. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 38(6), 615-620 <https://doi.org/10.1007/s10560-020-00662-8>

United Nations Office on Drugs and Crime, *Global Report on Trafficking in Persons 2020*, (9-86). United Nations publication. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/2021/GLOTiP_2020_15jan_web.pdf

USA saatkond Eestis kodulehekül: *Aruanne inimkaubanduse kohta Eestis aastal 2020* (i.a). Kasutatud 12.01.2022 <https://ee.usembassy.gov/et/2020-07-02-3/>

Vägivallaennetuse kokkulepe 2021-2025.
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/vagivallaennetuse_kokkulepe_2021-2025_0.pdf

Williams, R., Elliott, I. A., & Beech, A. R. (2013). Identifying sexual grooming themes used by internet sex offenders. *Deviant Behavior*, 34(2), 135-152.
<https://doi.org/10.1080/01639625.2012.707550>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kelly Reisbich

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

**INIMKAUBANDUS EESTIS ALAEALISTEGA: SOTSIAALNE KONTEKST JA MODUS
OPERANDI**

mille juhendaja on Simone Eelmaa,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi Dspace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kelly Reisbich

23.05.2022